

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

***Wpływ realizacji programu
rolnośrodowiskowego
na gospodarstwa rolne
w świetle danych
Polskiego FADN
z lat 2005-2007***

Grażyna Niewęłowska

nr 147
Warszawa 2009

EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

***Wpływ realizacji programu
rolnośrodowiskowego
na gospodarstwa rolne
w świetle danych
Polskiego FADN
z lat 2005-2007***

INSTYTUT EKONOMIKI ROLNICTWA
I GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

***Wpływ realizacji programu
rolnośrodowiskowego
na gospodarstwa rolne
w świetle danych
Polskiego FADN
z lat 2005-2007***

Autor

dr inż. Grażyna Niewęgłowska

EKONOMICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
ROZWOJU POLSKIEJ GOSPODARKI ŻYWNOŚCIOWEJ
PO WSTĄPIENIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

Warszawa 2009

Autorka publikacji jest pracownikiem naukowym
Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowego Instytutu Badawczego

Pracę zrealizowano w ramach tematu **Polskie gospodarstwa rolnicze w pierwszych latach członkostwa** w zadaniu *Sytuacja ekonomiczna i aktywność gospodarcza różnych grup polskich gospodarstw rolniczych* oraz **Miejsce polskiego rolnictwa na globalnym rynku żywnościowym** w zadaniu *Rolnictwo społecznie zrównoważone*.

Celem opracowania jest wskazanie istoty działania polskiego programu rolnośrodowiskowego w latach 2007-2013 oraz wskazanie zmian w programie w odniesieniu do lat 2004-2006. Ponadto dokonano analizy wpływu realizacji programu rolnośrodowiskowego na polskie gospodarstwa rolne. Scharakteryzowane zostały one zarówno z punktu widzenia zrównoważonego użytkowania terenów wiejskich jak i kondycji ekonomicznej.

Korekta
Krystyna Mirkowska

Redakcja techniczna
Leszek Ślipski

Projekt okładki
AKME Projekty Sp. z o.o.

ISBN 978-83-7658-077-7

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowy Instytut Badawczy
00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984
tel.: (0 22) 50 54 444
faks: (0 22) 50 54 636
e-mail: dw@ierigz.waw.pl
<http://www.ierigz.waw.pl>

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
1. Krajowy program rolnośrodowiskowy	8
1.1. Opis programu rolnośrodowiskowego i zasad jego realizacji	8
1.2. Pakiety programu rolnośrodowiskowego	12
1.3. Płatności, modulacja, koszty transakcyjne	15
1.4. Implikacje wynikające z wdrożenia programu rolnośrodowiskowego	20
1.5. Zmiany w Krajowym Programie Rolnośrodowiskowym 2007-2013 w odniesieniu do programu z lat 2004-2006	21
2. Analiza gospodarstw realizujących program rolnośrodowiskowy na tle gospodarstw pozostałych	25
2.1. Materiał poddany analizie	25
2.2. Metoda analizy	26
2.3. Czynniki produkcji	29
2.4. Użytkowanie gruntów	33
2.5. Pogłowie zwierząt	36
2.6. Koszty na gospodarstwo	38
2.7. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw	39
2.8. Wartość produkcji z gospodarstwa	46
2.9. Zdolność gospodarstw do samofinansowania	48
2.10. Ocena efektywności gospodarstw	50
3. Wnioski	53
Literatura	61
Aneks tabelaryczny	63

Wprowadzenie

Kraje Unii Europejskiej dostrzegły negatywny wpływ intensyfikacji i specjalizacji rolnictwa oraz poniechania produkcji rolniczej na środowisko.

Podjęto rozwiązanie tej kwestii w sposób prawny w połączeniu z subwencjonowaniem producentów rolnych, którzy biorą udział w programie rolnośrodowiskowym. W efekcie za wykonanie określonych czynności na rzecz ochrony środowiska otrzymują oni odpowiednie rekompensaty finansowe.

Programy rolnośrodowiskowe są wdrażane od 1993 roku przez regionalne lub centralne władze w poszczególnych krajach członkowskich UE na mocy rozporządzeń, które określają ramy programów rolnośrodowiskowych; czyli cele programów, warunki uczestnictwa i realizacji, uczestników, zasady kalkulacji płatności i maksymalną wysokość stawek, monitoring i oceny oraz przepisy administracyjne.

Program rolnośrodowiskowy realizowany w krajach Europy Zachodniej (kraje „Starej” 15-tki) był skierowany na ekstensyfikację rolnictwa z elementami odłogowania gruntów ornych w celu zatrzymania i odnowy próchnicy w glebie, zapobieżenia erozji gleb, ochrony wód, przywrócenia różnorodności biologicznej i renaturyzacji siedlisk wodno-błotnych czy też rekonstrukcję korytarzy ekologicznych istotnych dla przemieszczania się dzikich zwierząt. Ponadto miał na celu promocję zrównoważonego gospodarowania na obszarach wiejskich oraz promocję systemów produkcji rolnej przyjaznych środowisku, takich jak system ekologiczny czy integrowany. W tych krajach należało stworzyć warunki na obszarach wiejskich sprzyjające odtworzeniu bioróżnorodności i ukształtowaniu różnorodnego krajobrazu. Jednocześnie miał na celu ochronę dziedzictwa narodowego, jakim jest różnorodność biologiczna czy też krajobrazowa.

Polski program rolnośrodowiskowy był skierowany nie na ekstensyfikację produkcji rolnej – tak jak kraje UE „Starej” 15-tki, – lecz na utrzymanie istniejącej, największej w Europie różnorodności biologicznej obszarów wiejskich. Taka sytuacja ma i miała miejsce z uwagi na ekstensywne metody produkcji stosowane przez większość indywidualnych gospodarstw rolnych, które warunkują zachowanie wielu gatunków i specyficznych siedlisk. Stały się one unikalne lub wręcz przestały istnieć w krajach o intensywnym systemie produkcji rolnej. Potwierdzeniem tego jest fakt niskiego nawożenia mineralnego (poniżej 100 kg NPK/ha w roku 2000/2001) oraz użycia niewielkiej ilości chemicznych środków ochrony roślin (0,56 kg substancji czynnej na 1 ha gruntów ornych i sadów). Polska jest krajem o strategicznym znaczeniu w Europie zachowania globalnej populacji ptaków charakterystycznych dla obszarów rolnych takich, jak bocian, ortolan, skowronek, kuropatwa, pokląskwa (monitoring prowadzony przez

OTOP). Zróznicowana rzeźba terenu, różnorodność warunków glebowych i klimatycznych sprawia, że Polska odznacza się dużym zróżnicowaniem siedlisk i krajobrazów naturalnych.

Na obszarze Polski występuje około 365 typów zespołów roślinnych a połowa z nich jest związana z terenami wiejskimi użytkowanymi rolniczo. Ponadto w Polsce występuje około 45 typów zbiorowisk roślinnych użytkowanych jako łąki i pastwiska. Naturalny i półnaturalny charakter zachowały siedliska błotne i torfowiskowe, ekstensywne łąki i pastwiska zlokalizowane w dolinach rzek, zakrzewienia śródpolne, murawy górskie i kserotermiczne z wieloma gatunkami endemicznymi. Różnorodność siedlisk obszarów rolniczych sprzyja występowaniu około 100 gatunków ptaków. Wiele z nich jest zagrożonych wyginięciem w skali Europy i świata (wodniczka, derkacz). Na terenie kraju wydzielono 138 ostoi ptaków o znaczeniu krajowym i europejskim.

W wyniku ekstensywnej gospodarki rolnej zachowały się dotychczas miejscowe odmiany roślin uprawnych oraz lokalne rasy zwierząt gospodarskich.

Tak, więc polski program rolnośrodowiskowy miał i ma na celu utrzymanie ekstensywnego użytkowania rolniczego obszarów wiejskich, zahamowanie intensyfikacji produkcji rolnej, promocję zrównoważonych systemów produkcji rolnej. Takie działania miały zachować bioróżnorodność oraz zróżnicowaną strukturę krajobrazu.

Celem niniejszego opracowania jest po pierwsze wskazanie istoty działania polskiego programu rolnośrodowiskowego i wskazanie zmian w okresie programowania rozwoju obszarów wiejskich w latach 2007-2013 w odniesieniu do okresu programowania 2004-2006. Te kwestie będą poruszone w pierwszych rozdziałach opracowania.

Następną kwestią do rozstrzygnięcia – przedstawioną w końcowych rozdziałach opracowania – jest analiza wpływu realizacji programu rolnośrodowiskowego na polskie gospodarstwa rolne. Dotychczas, bowiem nie podjęto analizy tego zagadnienia a jest ono interesujące zarówno z punktu widzenia zrównoważonego użytkowania terenów wiejskich jak i kondycji ekonomicznej gospodarstw.

1. Krajowy program rolnośrodowiskowy

1.1. Opis Programu Rolnośrodowiskowego i zasad jego realizacji

Celem programu rolnośrodowiskowego opracowanego dla lat 2007-2013 jest poprawa środowiska przyrodniczego i obszarów wiejskich, a w szczególności: przywracanie walorów lub utrzymanie stanu cennych siedlisk użytkowanych rolniczo oraz zachowanie różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich,

promowanie zrównoważonego systemu gospodarowania, odpowiednie użytkowanie gleb i ochrona wód, ochrona zagrożonych lokalnych ras zwierząt gospodarskich i lokalnych odmian roślin uprawnych.

W programie rolnośrodowiskowym 2007-2013, zaplanowano zarówno kontynuację pakietów z programu rolnośrodowiskowego 2004-2006 (po dokonaniu weryfikacji wymogów) oraz dodanie nowych. Nowy program rolnośrodowiskowy obejmuje 9 pakietów rolnośrodowiskowych (podzielonych na 49 wariantów), tj.:

Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone

Pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne

Pakiet 3. Ekstensywne trwałe użytki zielone

Pakiet 4. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000

Pakiet 5. Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000

Pakiet 6. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie

Pakiet 7. Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie

Pakiet 8. Ochrona gleb i wód

Pakiet 9. Strefy buforowe

Każdy pakiet rolnośrodowiskowy składa się z wariantów, które zawierają ściśle określone zestawy zadań, np. koszenie w odpowiednim terminie, przestrzeganie ograniczeń lub zakazów w poziomie nawożenia czy odpowiednie zagospodarowanie plonu, do których realizacji rolnik zobowiązuje się przez okres 5 lat. Obok realizacji zadań określonych w ramach poszczególnych pakietów i wariantów rolnik zobowiązany jest do przestrzegania *podstawowych wymagań*, jako niepłatnego minimum rolnośrodowiskowego zastępującego funkcjonującą w starym programie rolnośrodowiskowym – Zwykłą Dobrą Praktykę Rolniczą (ZDPR). Lista *podstawowych wymagań* określona jest m.in. w *planie działalności rolnośrodowiskowej* i instrukcji wypełniania *wniosku o płatność rolnośrodowiskową*.

Pakiety rolnośrodowiskowe realizowane są przez beneficjenta zgodnie z zapisami w *planie działalności rolnośrodowiskowej*, opracowanym przy udziale *doradcy rolnośrodowiskowego*. Jest to dokument również niezbędny do otrzymania płatności jak *wniosek o płatność rolnośrodowiskową*. Obowiązkowe dla beneficjenta programu rolnośrodowiskowego jest także prowadzenie *rejestrów działalności rolnośrodowiskowej* oraz zachowanie występujących w gospodarstwie trwałych użytków zielonych oraz elementów krajobrazu rolniczego nieużytkowanych rolniczo, tworzących ostoje dzikiej przyrody (tzw. obiekty kompensacji ekologicznej). *Ekspert przyrodniczy, ornitolog lub botanik bierze udział w reali-*

zacji wariantów pakietów przyrodniczych. Ekspert przyrodniczy jest nową osobą w programie rolnośrodowiskowym, do której rolnik musi się zwrócić, jeśli chce realizować pakiety 4 i 5 programu rolnośrodowiskowego. *Ekspert przyrodniczy* przeprowadza inwentaryzację przyrodniczą trwałych użytków zielonych w danym gospodarstwie i na tej podstawie sporządza *dokumentację przyrodniczą*, której wyciąg stanowić będzie część *planu działalności rolnośrodowiskowej*. *Plan działalności rolnośrodowiskowej* musi być opracowany na dzień rozpoczęcia zobowiązania rolnośrodowiskowego. Plan dostarcza rolnikowi informacji, co do działań, jakie zobowiązany jest on podejmować przez 5-letni okres realizacji programu rolnośrodowiskowego. Jest też źródłem informacji dla organów kontrolnych ARiMR, co do wypełniania przez beneficjenta założeń programu rolnośrodowiskowego. *Plan działalności rolnośrodowiskowej* składa się z dwóch części: ogólnej i szczegółowej. Część ogólna zawiera dane rolnika i doradcy rolnośrodowiskowego, czas realizacji programu, wykaz pakietów i wariantów, szacunkową wysokość płatności oraz charakterystykę gospodarstwa rolnego. Część szczegółowa dotyczy poszczególnych pakietów i wariantów oraz zawiera wymogi, które rolnik musi wypełniać a także informacje niezbędne do prawidłowej realizacji pakietów i wariantów. Niesporządzenie *planu działalności rolnośrodowiskowej* lub sporządzenie go niezgodnie z wymogami wiąże się z koniecznością zwrotu pobranych płatności rolnośrodowiskowych.

Rolnik uczestniczący w programie rolnośrodowiskowym musi prowadzić także *rejestr działalności rolnośrodowiskowej*, czyli rejestr zabiegów agrotechnicznych, które wykonuje w swoim gospodarstwie. Rejestr zawierać musi wykaz wypasów zwierząt oraz działań agrotechnicznych, w tym zastosowania nawozów i wykonania zabiegów przy użyciu środków ochrony roślin, które wykonuje w odniesieniu do powierzchni, na której realizuje wybrany pakiet. Natomiast, w odniesieniu do zastosowania nawozów mineralnych, rejestr prowadzi się dla całego gospodarstwa rolnego.

Płatność rolnośrodowiskowa przyznawana jest do: hektarów działek rolnych – w przypadku Pakietów 1-6 i 8; do krów, kłaczy, loch lub matek owiec określonych ras – w przypadku Pakietu 7; metrów bieżących stref buforowych i miedz śródpolnych – w przypadku Pakietu 9. Płatność przyznawana jest do gruntów zgodnie z faktycznym stanem ich użytkowania a nie tym w ewidencji gruntów, co oznacza, że w przypadku: Pakietu 1 – płatność przyznawana jest do działek rolnych użytkowanych jako grunty orne; Pakietu 2 – płatność przyznawana jest do działek rolnych użytkowanych, jako grunty orne, TUZ lub sady w zależności od wariantu; Pakietu 3-5 – płatność przyznawana jest do działek rolnych użytkowanych jako TUZ; Pakietu 6 – płatność przyznawana jest do działek rolnych użytkowanych jako grunty orne lub sady w zależności od wa-

riantu; Pakietu 8 – płatność przyznawana jest do działek rolnych użytkowanych, jako grunty orne. Na poziomie gospodarstwa można realizować nieograniczoną liczbę pakietów i wtedy wysokość płatności rolnośrodowiskowej ustala się, jako sumę kwot przysługujących za realizację tych pakietów. Jednakże wysokość możliwej do otrzymania płatności limitowana jest maksymalną płatnością na jeden hektar określoną w Rozporządzeniu Rady 1698/2005, która wynosi:

- 900 euro/ha – w przypadku specjalnych upraw wieloletnich,
- 600 euro/ha – upraw jednorocznych,
- 450 euro/ha – przy innym użytkowaniu gruntu (np. łąki i pastwiska).

Na powierzchni gospodarstwa obowiązują ściśle określone zasady łączenia pakietów, co oznacza, że Pakietu 2 nie można realizować równocześnie z Pakietem 1 lub Pakietem 8, a na tej samej powierzchni nie realizuje się równocześnie Pakietów 3, 4 i 5.

Jeżeli gospodarstwo znajduje się na obszarze OSN czyli obszarze szczególnie narażonym na zanieczyszczenia związkami azotu i objętym programami działań mającymi na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych, najczęściej oznaczać to może, że nie ma możliwości realizowania tam Pakietu 1 i 8, a czasem także Pakietu 9. Zależy to od zakresu działań obowiązujących na danym OSN – wymogi pakietów rolnośrodowiskowych nie mogą bowiem pokrywać się z wymogami programu działań.

Podstawowe wymagania są zawarte w planie działalności rolnośrodowiskowej i instrukcji do wniosku, tj.: normy w rozumieniu przepisów o płatnościach do gruntów rolnych i płatności cukrowej:

- wymogi podstawowe w zakresie zarządzania (SMR);
- minimalne wymagania dotyczące stosowania nawozów i środków ochrony roślin;
- inne odpowiednie wymagania obowiązkowe.

Zobowiązanie rolnośrodowiskowe, w trakcie jego realizacji nie może ulec zmianie. Jednak istnieją od tej zasady pewne wyjątki, do których należy: możliwość zwiększenia powierzchni użytków rolnych, na których to zobowiązanie jest realizowane poprzez włączenie pod dany pakiet dodatkowej powierzchni; możliwość zmniejszenia albo zwiększenia powierzchni użytków rolnych, na których realizowane jest zobowiązanie, jeśli wynika to ze zmiany miejsca uprawy roślin w ramach wariantu 6.1, 6.2 i 6.3 lub przemiennego stosowania wsiewek poplonowych lub międzyplonów na różnych działkach rolnych w ramach Pakietu 8; możliwość dodania nowego pakietu lub wariantu; możliwość zamiany wariantów w ramach Pakietów 2 lub 8.

Jeżeli zmiana zobowiązania wynika ze zwiększenia powierzchni użytków rolnych, na których realizowane jest to zobowiązanie lub dodaniu pakietu lub

wariantu do tego zobowiązania i ma to miejsce w trzecim lub kolejnym roku trwania programu rolnośrodowiskowego istnieje konieczność opracowania nowego planu działalności rolnośrodowiskowej na kolejne 5 lat. W pozostałych przypadkach, – czyli jeśli powyższe zmiany miały miejsce w drugim roku realizacji programu albo dotyczyły zmiany miejsca uprawy (wariant 6.1, 6.2 i 6.3) lub przemiennego stosowania wsiewek poplonowych, lub międzyplonów na różnych działkach rolnych (Pakiet 8), lub zamiany wariantów (Pakiet 2 lub 8) – zmiany takie zaznacza się w planie działalności, jednak nie skutkują one przedłużeniem czasu realizacji zobowiązania rolnośrodowiskowego.

1.2. Pakiety programu rolnośrodowiskowego

Program rolnośrodowiskowy został utworzony w celu ochrony środowiska i krajobrazu dla obszarów wiejskich Polski; a w szczególności: przywracania walorów lub utrzymania stanu cennych siedlisk użytkowanych rolniczo oraz zachowania różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich; promowania zrównoważonego systemu gospodarowania; odpowiedniego użytkowania gleb i ochrony wód; ochrony zagrożonych lokalnych ras zwierząt gospodarskich i lokalnych odmian roślin uprawnych.

Został on skonstruowany zgodnie z głównymi dyrektywami z zakresu ochrony środowiska i bioróżnorodności – Dyrektywą Ptasią, Wodną i Siedliskową – oraz zgodnie z polskim prawodawstwem z zakresu ochrony przyrody i dziedzictwa narodowego. Ponadto jednym z zadań programu jest stworzenie ochrony dla polskich obszarów objętych międzynarodowym prawem ochrony przyrody objętych Naturą 2000. Utworzenie programu miało na celu wskazać rolnikom dodatkową rolę, jaką spełniają na obszarach wiejskich – a mianowicie konserwatorów przyrody i krajobrazu – czyli strażników przyrody i dziedzictwa narodowego. Dotychczas rola rolników na obszarach wiejskich była postrzegana jako producentów żywności.

Na wstępie programu zostały określone cele ogólne i szczegółowe, następnie zostały wskazane uwarunkowania dla przyszłych beneficjentów programu (rolników) oraz zostały wymienione normy gospodarowania, które beneficjent jest obowiązany spełniać na terenie całego gospodarstwa rolnego.

Kolejno program składa się z 9 podstawowych pakietów, które obejmują 41 wariantów. Każdy pakiet spełnia inne cele środowiskowe. Pakiet 1 i 2 (rolnictwo zrównoważone oraz rolnictwo ekologiczne) to promocja systemów gospodarowania w rolnictwie przyjaznych środowiskowo. Poprzez ograniczanie stosowania chemicznych środków produkcji w przypadku rolnictwa zrównoważonego (środki ochrony roślin oraz nawozy mineralne) oraz stosowanie metod za-

zarządzania przyjaznych środowisku (stosowanie nawożenia zgodnie z analizą zasobności gleb oraz z potrzebami pokarmowymi roślin przy jednoczesnym stosowaniu środków ochrony roślin jedynie w przypadku zagrożenia patogenem) chroni się wody oraz glebę przed zanieczyszczeniem oraz zostaje zatrzymana żyzność gleby. Wynikiem stosowania systemu rolnictwa ekologicznego jest nie tylko produkcja żywności wysokiej jakości, bezpiecznej zdrowotnie, pozbawionej jakichkolwiek chemicznych środków produkcji, lecz również zachowanie warstwy żyznej próchnicy w glebie. Taki system gospodarowania zgodny z naturą pozwala rolnikowi na uniezależnienie się od warunków klimatycznych, gdyż warstwa próchnicy w glebie zatrzymuje w porze suchej jej naturalną wilgotność.

Pakiet 3 – zachowanie ekstensywnych trwałych użytków zielonych oraz pakiet 4 – ochrona zagrożonych gatunków ptaków i naturalnych siedlisk nie objętych Naturą 2000 oraz pakiet 5 – ochrona zagrożonych gatunków ptaków i naturalnych siedlisk objętych Naturą 2000 – służą zachowaniu bioróżnorodności oraz krajobrazu i promują takie gospodarowanie, aby utrzymać występowanie rzadkich gatunków ptaków, siedlisk oraz gatunków roślin na tym terenie. Zasady gospodarowania beneficjentów tych pakietów ściśle określają zarządzanie tymi gruntami.

W ramach sieci Natura 2000 obszary obejmują 6 567 908 ha lądowej powierzchni kraju, co stanowi 21% powierzchni administracyjnej obszaru Polski. Lasy na obszarach Natura 2000 stanowią 55% ich obszaru. *Dotychczas Rząd Polski ustanowił w drodze rozporządzenia 141 obszarów specjalnej ochrony ptaków (następne 3 obszary są w trakcie legislacji) oraz 823 propozycje specjalnych obszarów ochrony siedlisk.* Łączna powierzchnia OSO to 5 389 972 ha, co stanowi 16,71% całkowitej powierzchni kraju. Na realizację pakietu 5 programu rolnośrodowiskowego UE przeznaczyła 450 mln euro na lata 2007-2013.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 jest systemem ochrony zagrożonych składników różnorodności biologicznej kontynentu europejskiego, wdrażanym od 1992 r. w sposób spójny pod względem metodycznym i organizacyjnym na terytorium wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej. Celem utworzenia sieci Natura 2000 jest zachowanie zarówno zagrożonych wyginięciem siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt w skali Europy, ale też typowych, wciąż jeszcze powszechnie występujących siedlisk przyrodniczych, charakterystycznych dla 9 regionów biogeograficznych (tj. alpejskiego, atlantyckiego, borealnego, kontynentalnego, pannońskiego, makaronezyjskiego, śródziemnomorskiego, stepowego i czarnomorskiego). W Polsce występują 2 regiony: kontynentalny (96% powierzchni kraju) i alpejski (4% powierzchni kraju). Dla każdego kraju określa się listę referencyjną siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla których należy utworzyć obszary Natura 2000 w podziale na regiony biogeograficzne.

Podstawą prawną tworzenia sieci Natura 2000 jest dyrektywa Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikich ptaków i dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, które zostały transponowane do polskiego prawa, głównie do ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Sieć Natura 2000 tworzą dwa typy obszarów:

- obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO),
- specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO).

Podstawą wyznaczania obszarów Natura 2000 są jedynie kryteria naukowe. Dla każdego obszaru Natura 2000 opracowana jest dokumentacja, która składa się ze:

standardowego Formularza Danych (SFD), w którym są zawarte najważniejsze informacje o położeniu i powierzchni obszaru, występujących typach siedlisk przyrodniczych i gatunkach „naturowych”, o ich liczebności lub reprezentatywności w skali kraju, wartości przyrodniczej i zagrożeniach; wektorowej i GIS w skali 1:100 000.

SDF i mapy będą aktualizowane w miarę postępu wiedzy o występowaniu zasobów przyrodniczych w obszarze Natura 2000 (inwentaryzacja, monitoring przyrodniczy) zgodnie z procedurą określoną przez KE.

Dyrektywa Siedliskowa nie określa sposobów ochrony poszczególnych siedlisk i gatunków, ale nakazuje zachowanie tzw. właściwego stanu ich ochrony. W odniesieniu do siedliska przyrodniczego oznacza to, że:

- naturalny jego zasięg nie zmniejsza się,
- zachowuje ono specyficzną strukturę i swoje funkcje ekologiczne,
- stan zachowania typowych dla niego gatunków jest właściwy.

W odniesieniu do gatunków właściwy stan ochrony oznacza natomiast, że:

- zachowana zostaje liczebność populacji, gwarantująca jej utrzymanie się w biocenozie przez dłuższy czas,
- naturalny zasięg gatunku nie zmniejsza się,
- pozostaje zachowana wystarczająco duża powierzchnia siedliska gatunku.

Najważniejszymi instrumentami realizacji celów sieci Natura 2000 są oceny oddziaływania na środowisko oraz plany ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla których utworzono obszar Natura 2000. Działania ochronne winny uwzględniać wymogi gospodarcze, społeczne i kulturowe oraz cechy regionalne i lokalne danego obszaru Natura 2000.

Pakiet 6 oraz 7 to pakiety obejmujące ochronę zasobów genowych rodzimych gatunków roślin oraz ochronę zasobów genowych rodzimych ras zwierząt. Została utworzona lista rodzimych ras zwierząt, które traktowane są jako swoiste banki genów. Jednocześnie została utworzona lista krajowych gatunków roślin wyznaczonych, jako tradycyjne, stare rodzime gatunki roślin. Uwarunko-

wania tych pakietów określają zarówno skalę posiadanych rzadkich gatunków roślin oraz liczebność matek w przypadku rodzimych ras zwierząt. Utrzymanie zasobów genowych zarówno rodzimych gatunków roślin, jak i ras zwierząt jest istotne dla produkcji polskiej żywności gdyż utrzymanie tradycyjnych gatunków roślin i ras zwierząt pozwoli dysponować utworzonym w ten sposób „bankiem genów”, który może być stosowany w polepszaniu jakości polskiej żywności.

Pakiet 8 ochrona gleb i wód promuje taki sposób zarządzania gruntami ornymi, aby w optymalny sposób została zatrzymana warstwa próchnicy w glebie poprzez stosowanie poplonów, międzyplonów i wsiewek.

Ostatni, 9 pakiet programu to strefy buforowe. Realizacja tego pakietu to stosowanie miedz o różnej wielkości pasa zieleni. Ten pakiet ma za zadanie utrzymanie oraz utworzenie korytarzy ekologicznych dla migracji dzikich gatunków zwierząt.

Tak opracowane pakiety programu zostały przełożone na płatności rolnośrodowiskowe dla każdego wariantu z osobną przy pomocy sporządzenia dla każdego z nich kalkulacji płatności. Kalkulacja płatności stanowi bilans nieuzyskanych przychodów oraz dodatkowych kosztów ponoszonych na realizację wariantów pakietu w odniesieniu do korzyści uzyskanych w wyniku realizacji wariantu pakietu.

1.3. Płatności, modulacja, koszty transakcyjne

Opracowanie płatności zostało oparte na podstawie charakterystyki polskich gospodarstw rolnych z danych: Rachunkowości Rolnej IERiGŻ, zawartych w publikacjach GUS oraz wydawnictwach IERiGŻ, charakteryzujących przychody i koszty polskich gospodarstw rolnych. Dane SGM dla czterech regionów kraju dały podstawę do wyliczeń.

Opracowanie kalkulacji płatności poprzedzone zostało sporządzeniem założeń metodologicznych oraz opracowaniem wskaźników charakterystycznych dla polskich gospodarstw rolnych (średnia dla trzech kolejnych lat) takich, jak średnia wielkość gospodarstwa rolnego, średnia obsada zwierząt na jeden hektar głównej powierzchni paszowej (GPP), obsada zwierząt na 1 ha GPP w warunkach ekstensywnych, standardowa nadwyżka bezpośrednia (SNB) na 1 ha UR, SNB na 1 ha UR w ekstensywnych warunkach, SNB/SD oraz SNB/SD w ekstensywnych warunkach, SNB/SD przy opasie oraz średni plon siana z trwałych użytków zielonych.

Opracowanie płatności do każdego pakietu oraz w ramach jego wariantów – wiązało się z opracowaniem konkretnej kalkulacji płatności rolnośrodowiskowej. Owe płatności oraz ich poziom były przedmiotem oceny dokonanej przez międzynarodowe gremium ekspertów rolnośrodowiskowych w KE w Brukseli.

Program rolnośrodowiskowy, jako jeden z pierwszych w Unii Europejskiej został zatwierdzony przez KE w Brukseli w 2007 roku.

W zależności od pakietu została zastosowana modulacja płatności. Modulacja pierwsza może być zastosowana do następujących pakietów: 1 (rolnictwo zrównoważone), 2 (rolnictwo ekologiczne) oraz 8 (ochrona gleb i wód) i może mieć postać:

- 100% płatności podstawowej – dla obszaru od 0,1 do 100 ha,
- 50% płatności podstawowej – dla obszaru od 100,01 do 200 ha,
- 10% płatności podstawowej – dla obszaru powyżej 200 ha.

Modulacja pierwsza była zaproponowana w związku z tym, że program był adresowany do małych gospodarstw oraz w związku z nią preferowane do płatności zostały małe gospodarstwa. Dodatkowo modulacja związana jest z ograniczonym budżetem działania programu, który jest realizowany przez okres 5 lat.

Tabela 1

Porównanie wysokości płatności rolnośrodowiskowych w ramach poprzedniego PROW 2004-2006 w odniesieniu do aktualnego PROW na lata 2007-2013

Nr	Nazwa pakietu	Nr	Nazwa wariantu	Wysokość płatności (pln/ha)	
				2004-2006	2007-2013
1.	Rolnictwo zrównoważone	1.	Wariant 1.1. Zrównoważony system gospodarowania	160	360
2.	Rolnictwo ekologiczne	2.	Wariant 2.1. Uprawy rolnicze (z certyfikatem zgodności)	600	790
		3.	Wariant 2.2 Uprawy rolnicze (bez certyfikatu)	680	840
		4.	Wariant 2.3. Trwałe użytki zielone (z certyfikatem zgodności)	260	260
		5.	Wariant 2.4. Trwałe użytki zielone (bez certyfikatu)	330	330
		6.	Wariant 2.5. Uprawy warzywne (z certyfikatem zgodności)	940	1300
		7.	Wariant 2.6. Uprawy warzywne (bez certyfikatu)	980	1550
		8.	Wariant 2.7. Uprawy zielarskie (z certyfikatem zgodności)	-	1050
		9.	Wariant 2.8. Uprawy zielarskie (bez certyfikatu)	-	1150
		10.	Wariant 2.9. Uprawy sadownicze + jagodowe (z certyfikatem)	1540	1540
		11.	Wariant 2.10. Uprawy sadownicze + jagodowe (bez certyfikatu)	1800	1800
		12.	Wariant 2.11. Pozostałe uprawy sadownicze + jagodowe (z certyfikatem)	-	650
		13.	Wariant 2.12. Pozostałe uprawy sadownicze + jagodowe (bez certyfikatu)	-	800
		3.	Ekstensywne trwałe użytki zielone	14.	Wariant 3.1. Ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach

	Utrzymanie łąk ekstensywnych		Półnaturalne łąki jednokosne – wykaszanie ręczne	1030	-
			Półnaturalne łąki jednokosne – wykaszanie mechaniczne	400	-
			Półnaturalne łąki dwukosne	880	-
	Utrzymanie pastwisk ekstensywnych		Pastwiska na murawach ciepłolubnych	300	-
	Pastwiska nizinne		Pastwiska nizinne z wypasem tradycyjnym	400	-
	Pastwiska górskie		do 350-500 m n.p.m.	230	-
			Wyższe niż 500 m. n.p.m.	560	-
4.	Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000	15.	Wariant 4.1. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków	-	1200
			Wariant 4.2. Mechowiska	-	1200
			Wariant 4.3. Szuwary wielkoturzycowe	-	800
			Wariant 4.4 Łąki trzęślicowe i selemnicowe	-	1200
			Wariant 4.5 Murawy ciepłolubne	-	1200
			Wariant 4.6. Półnaturalne łąki wilgotne	-	800
			Wariant 4.7. Półnaturalne łąki świeże	-	800
			Wariant 4.8. Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe (Nardus stricta)	-	800
			Wariant 4.9. Stonorośla	-	1190
			Wariant 4.10. Użytki przyrodnicze	-	550
5.	Ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000	16.	Wariant 5.1. Ochrona siedlisk lęgowych ptaków	-	1370
		17.	Wariant 5.2. Mechowiska	-	1390
		18.	Wariant 5.3. Szuwary wielkoturzycowe	-	910
		19.	Wariant 5.4. Łąki trzęślicowe i selemnicowe	-	1390
		20.	Wariant 5.5 Murawy ciepłolubne	-	1380
		21.	Wariant 5.6. Półnaturalne łąki wilgotne	-	840
		22.	Wariant 5.7. Półnaturalne łąki świeże	-	840
		23.	Wariant 5.8. Bogate gatunkowo murawy bliźniczkowe (Nardus stricta)	-	870
		24.	Wariant 5.9. Stonorośla	-	1190
		25.	Wariant 5.10. Użytki przyrodnicze	-	550
6.	Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie	26.	Wariant 6.1. Produkcja towarowa lokalnych odmian roślin uprawnych	-	570
		27.	Wariant 6.2. Produkcja nasienne towarowa lokalnych odmian roślin uprawnych	-	800
		28.	Wariant 6.3. Produkcja nasienne na zlecenie banku genów	-	4700
		29.	Wariant 6.4. Sady tradycyjne	-	2100
7.	Zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych zwierząt w rolnictwie	30.	Wariant 7.1. Zachowanie lokalnych ras bydła	1080/szt.	1140/szt.
		31.	Wariant 7.2. Zachowanie lokalnych ras koni	1300/szt.	1500/szt.
		32.	Wariant 7.3. Zachowanie lokalnych ras owiec	310/szt.	320/szt.

		33.	Wariant 7.4. Zachowanie lokalnych ras świń	-	570/szt.
8.	Ochrona gleb i wód	35.	Wariant 8.1. Wsiewki poplonowe	330	330
		36.	Wariant 8.2. Międzyplon ozimy	570	420
		37.	Wariant 8.3. Międzyplon ścierniskowy	520	400
9.	Strefy buforowe	38.	Wariant 9.1. Utrzymanie 2 m stref buforowych	-	44/100 m.b.
		39.	Wariant 9.1. Utrzymanie 5 m stref buforowych	-	110/100 m.b.
		40.	Wariant 9.1. Utrzymanie 2 m miedz śródpolnych	-	40/100 m.b.
		41.	Wariant 9.1. Utrzymanie 5 m miedz śródpolnych.	-	100/100 m.b.
			2 m strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach słabych	18/100 m.b.	-
			5 m strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach słabych	46/100 m.b.	-
			2 m strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach dobrych	26/100 m.b.	-
			5 m strefy buforowe i miedze śródpolne na glebach dobrych	64/100 m.b.	-

Źródło: PROW na lata 2004-2006 oraz 2007-2013.

Modulacja druga może być zastosowana dla wariantu 1 (ekstensywna gospodarka na łąkach i pastwiskach) pakietu 3 – ekstensywne trwałe użytki zielone:

- 100% płatności podstawowej – dla obszaru od 0,1 do 10 ha
- 75% płatności podstawowej – dla obszaru od 10,01 do 50 ha
- 50% płatności podstawowej – dla obszaru od 50,01 do 100 ha
- 10% płatności podstawowej – dla obszaru powyżej 100 ha.

Modulacja druga była zaproponowana z tych samych powodów, co pierwsza. Jednakże obszar w 100% finansowany przez program był zredukowany z powodu występowania w Polsce ekstensywnych trwałych użytków zielonych w niedużych kawałkach.

Następna modulacja dotyczy pakietu 4 oraz 5, wariantu 4.10 oraz 5.10 – użytki przyrodnicze, gdzie powierzchnia działki użytków przyrodniczych, na której płatność może być zastosowana to nie więcej niż 5 hektarów.

Obszarowe ograniczenie płatności zastosowano również w pakiecie 6 (zachowanie zagrożonych zasobów genetycznych roślin w rolnictwie), gdzie w wariantcie 1 dotuje się obszar 0,15 ha do 0,3 ha; w wariantcie 2 nie mniej niż 2 ha w przypadku materiału siewnego roślin zbożowych, nie mniej niż 1 ha w przypadku materiału siewnego ziemniaków, nie mniej niż 0,5 ha w przypadku pozostałych gatunków roślin; w wariantcie 3 obszar od 0,1 do 0,3 ha; w wariantcie 4 obszar od 0,1 ha do 0,4 ha.

Rolnik przystępując do programu rolnośrodowiskowego może realizować kilka pakietów łącznie w gospodarstwie, lecz łączna realizacja niektórych z nich jest niemożliwa np. pakiety systemowe nawzajem się wykluczają, gdyż na jednym polu nie należy realizować rolnictwa zrównoważonego i rolnictwa ekologicznego – należy zdecydować się na realizację jednego z systemów. Poniżej przedstawiono, które z pakietów programu można realizować łącznie oraz które z nich się wykluczają (tab. 2).

Tabela 2

Zasady łączenia pakietów programu rolnośrodowiskowego w ramach PROW 2007-2013

	Pakiet 1	Pakiet 2	Pakiet 3	Pakiet 4	Pakiet 5	Pakiet 6	Pakiet 7	Pakiet 8	Pakiet 9
Pakiet 1	-	-	x	+	+	+	+	+	+
Pakiet 2	-	-	+	+	+	+	+	-	+
Pakiet 3	x	+	-	-	+	+	+	+	+
Pakiet 4	x	+	-	-	+	+	+	+	+
Pakiet 5	x	x	+	+	-	+	+	+	+
Pakiet 6	+	+	x	x	x	-	+	+	+
Pakiet 7	+	+	+	+	+	+	-	+	+
Pakiet 8	+	-	x	x	x	+	+	-	+
Pakiet 9	+	+	+	+	+	+	+	+	-

(x) pakiety nie mogą się łączyć, gdyż należą do innej kategorii użytków

(+) pakiety można łączyć

(-) pakietów nie można łączyć.

Źródło: PROW na lata 2007-2013.

Podczas realizacji trzech pakietów programu rolnośrodowiskowego są ponoszone koszty transakcyjne. Jeden rodzaj kosztów transakcyjnych występuje w dwóch pakietach przyrodniczych programu – to pakiet 4 oraz 5. Są to koszty dotyczące sporządzenie dokumentacji ornitologicznej lub dokumentacji przyrodniczej koniecznej w realizacji tych pakietów. Taka dokumentacja powinna być sporządzona przez właściciela gospodarstwa na jeden rok przed realizacją pakietu.

Maksymalne kwoty kosztów transakcyjnych sporządzenia dokumentacji ornitologicznej oraz przyrodniczej z określeniem typu siedliska (zł/gospodarstwo).

obszar do 1 ha	500
od 1,01 ha do 5 ha	1000
od 5,01 ha do 20 ha	2000
od 20,01 ha do 50 ha	3000
powyżej 50 ha	4000

Inny rodzaj kosztów transakcyjnych występuje w pakiecie 2 (rolnictwo ekologiczne). W tym przypadku rolnik otrzymuje refundację za koszty kontroli gospodarstwa przeprowadzonej przez jednostkę certyfikującą (np.: Ekoland).

Maksymalna kwota kosztów transakcyjnych gospodarstw ekologicznych (zł/gospodarstwo).

obszar do 5 ha	użytków rolnych	600
od 5 ha do 10 ha	użytków rolnych	750
od 10 ha do 20 ha	użytków rolnych	800
od 20 ha do 50 ha	użytków rolnych	900
od 50 ha to 100 ha	użytków rolnych	1000
powyżej 100 ha	użytków rolnych	1100

1.4. Implikacje wynikające z wdrożenia programu rolnośrodowiskowego

Program rolnośrodowiskowy udowodnił najwyższą bioróżnorodność fauny i flory w Polsce wśród krajów Unii Europejskiej.

Realizacja tego programu przez jego beneficjentów spowodowała rozszerzenie spektrum działalności właścicieli gospodarstw rolnych z producentów żywności na strażników przyrody i krajobrazu – czyli dziedzictwa narodowego kraju. Polscy rolnicy w wyniku wdrożenia programu uświadomili sobie swoje wielorakie znaczenie w rozwoju kraju. Ponadto realizacja programu przyczyniła się do zwiększenia świadomości ekologicznej społeczeństwa polskiego na obszarach wiejskich, przez co przyczyniła się do ochrony wody, gleby i powietrza oraz do produkcji żywności bezpiecznej zdrowotnie (produkty rolnictwa ekologicznego, integrowanego).

Program rolnośrodowiskowy równocześnie pokrywa obszary chronione europejskim prawem ochrony przyrody, które wchodzą w skład obszarów Natura 2000. Odnosi się on również do systemów rolnictwa przyjaznego środowisku, takich jak rolnictwo zrównoważone oraz ekologiczne. Dzięki niemu liczba gospodarstw stosujących system produkcji ekologicznej z około 1,5 tys. w roku 2000 zwiększyła się do około 15,2 tys. w roku 2008.

Wdrożenie programu rolnośrodowiskowego na obszary wiejskie zatrzymało dotychczas utrzymujący się proces zmniejszania bioróżnorodności oraz deprecjację siedlisk o wysokich walorach przyrodniczych.

W okresie PROW 2004-2006 zrealizowano 171 167 płatności na rzecz 75 947 beneficjentów, co oznacza, że co 25 gospodarstwo o wielkości powyżej 1 hektara realizowało program rolnośrodowiskowy. Ogólna kwota wydatków na program w okresie 2004-2006 wyniosła 694 mln zł. Program był wdrażany w latach 2004-2006 na powierzchni około 1 miliona ha użytków rolnych. Płatności rolnośrodowiskowe w ramach płatności PROW 2007-2013 stanowią niespełna 19% wydatków, podczas gdy w ramach poprzedniego programu stanowiły 9,2%. Na lata 2007-2013 przeznaczono na realizację programu rolnośrodowiskowego kwotę 2 303 750 000 euro, przy czym z tytułu „starych” zobowiązań wynikłych z podpisania umów w ramach PROW 2004-2006 wypłacono rolnikom 1,35 mln zł. Program jest finansowany ze środków publicznych w 80% z budżetu UE i w 20% ze środków krajowych. Przewiduje się, że w okresie programowania 2007-2013 liczba beneficjentów programu wzrośnie do 200 tysięcy a obszar jego realizacji obejmie ponad 2 mln hektarów. Potwierdzeniem tego faktu jest 20 tysięcy rocznie wydanych decyzji na realizację programu w latach 2007-2009 (dane ARiMR z października 2009).

Wśród działań programu realizowanego w latach 2004-2006 największą popularnością cieszył się pakiet „Ochrona gleb i wód” realizowany na 60% powierzchni objętej programem oraz pakiet „Rolnictwo ekologiczne” realizowany na 23% powierzchni. Wśród ogólnej liczby wniosków programu rolnośrodowiskowego realizowanych w ramach PROW 2004-2006 na poszczególne pakiety dominowały: „Ochrona gleb i wód” – 61,6% wniosków, „Utrzymanie łąk ekstensywnych” 18,7% oraz „Rolnictwo ekologiczne” 14,3% wniosków. Pozostałe pakiety stanowiły od 0,1% do 2,5% ogółu wniosków. W najmniejszym stopniu był realizowany pakiet dotyczący stref buforowych (0,1%) z uwagi na niską płatność oraz z tego samego powodu pakiet dotyczący realizacji rolnictwa zrównoważonego. Jeśli chodzi o realizację pakietu dotyczącego ochrony lokalnych ras zwierząt – to 98% rolników posiadających wymienione w programie rasy zwierząt skorzystało z płatności zaproponowanych w programie.

1.5. Zmiany w Krajowym Programie Rolnośrodowiskowym 2007-2013 w odniesieniu do programu z lat 2004-2006

Program rolnośrodowiskowy jest realizowany, jako drugie działanie osi drugiej – środowiskowej PROW 2007-2013. Jest on kontynuacją programu starego, (realizowanego w ramach PROW 2004-2006), jednak zawiera kilka znaczących modyfikacji wynikających z doświadczeń lat ubiegłych. Zmiany te odzwierciedlają wzrastającą potrzebę zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

W odniesieniu do poprzedniego okresu programowania (2004-2006) w nowym programie poszerzyły się cele działania programu – od poprawy stanu świadomości ekologicznej wśród społeczności wiejskiej poprzez ochronę zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich i promocję systemów produkcji rolniczej prowadzonej w sposób zgodny z wymogami ochrony środowiska, ochrony i kształtowania krajobrazu, ochrony zagrożonych wyginięciem fauny i flory oraz siedlisk (w latach 2004-2006) – do przywracania walorów lub utrzymania stanu cennych siedlisk użytkowanych rolniczo oraz zachowanie różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich, promowanie zrównoważonego systemu gospodarowania, odpowiednie użytkowanie gleb i ochrona wód, ochrona zagrożonych lokalnych ras zwierząt gospodarskich i lokalnych odmian roślin uprawnych (w latach 2007-2013).

W okresie programowania 2007-2013 zmieniono wymogi, które musi spełnić beneficjent programu – ze stosowania w okresie 2004-2006 zwykłej dobrej praktyki rolniczej – do stosowania się do norm obowiązkowych określonych zarówno prawodawstwem krajowym jak i unijnym, w odniesieniu do zarządza-

nia gospodarstwem oraz przestrzegania norm związanych z ochroną środowiska i utrzymania czystości i porządku w gospodarstwie oraz ochrony siedlisk.

W tym też okresie zaproponowano kontynuację pakietów programu po dokonaniu weryfikacji wymogów oraz dodano nowe pakiety. Kontynuacją z poprzedniego okresu programowania są pakiety: „rolnictwo zrównoważone”, „rolnictwo ekologiczne”, „ochrona gleb i wód”, „strefy buforowe”, „ochrona lokalnych ras zwierząt gospodarskich”.

Jednocześnie dokonano zmian w ramach wymienionych pakietów zmieniając wymogi oraz uzupełniając je o dodatkowe warianty. W rolnictwie ekologicznym powstał wariant dotyczący upraw zielarskich oraz pozostałych upraw sadowniczych + jagodowych dla gospodarstw w okresie przestawiania, jak i z certyfikatem. Dla stref buforowych uściślono warianty osobno traktując strefy buforowe oraz między śródpolne, a płatność została odpowiednio zweryfikowana tak, aby odpowiednio zrekompensować rolnikom nieotrzymanie zarówno płatności obszarowej jak i ONW. W pakiecie dotyczącym ochrony lokalnych ras zwierząt poszerzono płatność o dodatkowy wariant związany z zachowaniem lokalnych ras świń.

Położono nacisk na kwestie przyrodnicze i w związku z tym pakiety dotyczące utrzymania łąk i pastwisk ekstensywnych będą realizowane w ramach pakietu „ekstensywne trwałe użytki zielone”. Powstały inne, nowe pakiety środowiskowe, a mianowicie: „ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000” oraz „ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000”.

Nowym rozwiązaniem jest objęcie wsparciem rolników realizujących czynną ochronę lokalnych odmian roślin uprawnych, w tym dla sadów tradycyjnych, w ramach pakietu „zachowanie lokalnych odmian roślin uprawnych”.

Tak więc zamiast realizowanych w programie rolnośrodowiskowym 2004-2006 siedmiu podstawowych pakietów a w ich ramach 43 wariantów – w programie rolnośrodowiskowym realizowanym w ramach PROW 2007-2013 jest realizowanych dziewięć pakietów a w ich ramach 41 wariantów.

Takie poszerzenie programu i nakierowanie go na ochronę zagrożonych siedlisk przyrodniczych oraz zagrożonych gatunków ptaków zarówno na obszarach „naturowych”, jak i poza nimi w nowym okresie programowania będzie dawało pozytywne efekty w okresie długim dla zachowania bioróżnorodności Polski. Jednocześnie poszerzenie ochrony lokalnych ras zwierząt o trzodę chlewną oraz dodatkowy pakiet dotyczący zachowania lokalnych odmian roślin uprawnych, w tym sadów tradycyjnych – również przyczyni się do zachowania oraz ochrony bioróżnorodności Polski.

W ramach PROW 2004-06 oraz 2007-2013 występowały różnice w modulacji pakietów programu. Modulacja w obu okresach programowania odnosiła się do obszaru gospodarstw, ale w poprzednim programie miało to odniesienie do pakietu 1 (rolnictwo zrównoważone) oraz 2 (ekologiczny system gospodarowania). Obecnie modulacja ma zastosowanie do większej liczby pakietów – włącznie z pakietem 8 (ochrona gleb i wód) oraz 3 (ekstensywne trwałe użytki zielone), które nie były objęte modulacją w poprzednim okresie.

Dodatkowo zmienił się obszar realizacji programu w odniesieniu do poprzedniego okresu, gdyż w latach 2004-2006 poza pakietami – rolnictwo ekologiczne, ochrona gleb i wód, i zachowanie lokalnych ras zwierząt gospodarskich, które rolnicy mogli realizować na terenie całego kraju – pozostałe pakiety beneficjenci mogli realizować jedynie w ściśle określonych strefach priorytetowych. Określono je jako Obszary Przyrodniczo Wrażliwe (OPW), które obejmowały około 30% kraju. Obecnie, czyli w ramach PROW 2007-2013, wszystkie pakiety programu rolnośrodowiskowego można realizować na terenie całego kraju, (więc ma zasięg horyzontalny). Jest to zmiana pozytywna, gdyż realizacja pakietów programu nie jest ograniczana.

Do negatywnych cech programu rolnośrodowiskowego należy zaliczyć zbyt małą ilość doradców rolnośrodowiskowych, gdyż jest ich zaledwie około 2 tysiące wobec 1430 tys. gospodarstw o powierzchni powyżej 1 hektara, uczestniczących w programach wsparcia w ramach WPR.

Dodatkowo słabym punktem programu jest ograniczona liczba ekspertów (około 200) z dziedziny określania siedlisk ornitologicznych i określenia typu przyrodniczego siedliska do pakietów 4 oraz 5, których udział jest konieczny przy realizacji tych pakietów. Eksperti – ornitologowie oraz przyrodniczy na jeden rok przed wdrożeniem pakietów 4 oraz 5 powinni sporządzić dokumentację ornitologiczną oraz przyrodniczą z określeniem typu siedliska. Dopiero po uzyskaniu takiej dokumentacji – w roku następnym – rolnik może otrzymać płatność rolnośrodowiskową z tytułu realizacji pakietu 4 czy 5 („ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000” oraz „ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000”). Wobec tego, wymienione pakiety realizowane były zgodnie z wypełnionym wnioskiem przez beneficjenta w ramach PROW 2007-2013 dopiero w 2009 roku.

Program rolnośrodowiskowy w ramach PROW 2007-2013 był realizowany od 2008 roku z uwagi na przedłużony okres legislacji programu. Zbyt długi okres legislacji programu stanowi również słabą stronę tego programu.

Jako negatywny efekt na poziom bioróżnorodności kraju autorka opracowania postrzega decyzję wyłączenia pakietu 9 „strefy buforowe” z programu rolnośrodowiskowego. Ten pakiet został wyłączony z realizacji programu na mocy rozporządzenia Ministra Rolnictwa z dnia 26 lutego 2009 r. Dz. U. Nr 33, poz. 262, ustęp 4. Wyłączenie tego pakietu z programu podyktowane zostało obowiązkiem wprowadzenia zasad wzajemnej zgodności od 2009 roku, a wśród nich istnieje zasada, iż beneficjent programu powinien zachować strukturę krajobrazu oraz obiekty kompensacji ekologicznej. A więc z uwagi na to, że nie należy płacić za to, co jest obligatoryjne, ten pakiet został wycofany z programu. Według autorki opracowania działa to na niekorzyść bioróżnorodności, gdyż strefy buforowe są wyłączone z płatności zarówno obszarowej jak i ONW, co grozi ich likwidacją (w okresie programowania 2004-2006 rolnicy, aby otrzymać płatność obszarową likwidowali takie strefy, gdyż płatność odnosiła się do hektara użytkowanego i utrzymanego w dobrej kulturze rolnej).

Płatności dla programu rolnośrodowiskowego były wyliczane na podstawie danych ekonomicznych oraz techniczno-technologicznych dla okresu trzech kolejnych lat 2001, 2002, 2003 i nie dla każdego wariantu została określona płatność w wysokości 100% skalkulowanej. Program wszedł w życie cztery lata po przygotowaniu kalkulacji płatności (rok 2008) wobec tego wysokość płatności powinna być ostatecznie skorygowana w roku rozpoczęcia jego realizacji. Należałoby dokonywać corocznie poprawek wysokości płatności w odniesieniu do wskaźnika inflacji tak, aby kwoty były aktualizowane corocznie.

2. Analiza gospodarstw realizujących program rolnośrodowiskowy na tle gospodarstw pozostałych

2.1. Materiał poddany analizie

Analizą objęto grupy gospodarstw rolnych o wielkości ekonomicznej od 2 ESU do powyżej 16 ESU. Zostały przeanalizowane zasoby czynników i organizacja produkcji, pogłowie zwierząt, koszty na gospodarstwo, sytuacja ekonomiczna gospodarstw. Analizie poddano wskaźniki charakteryzujące gospodarstwa rolne dla kolejnych trzech lat 2005, 2006, 2007, z których uśrednione dane stanowią podstawę do dalszych rozważań.

Materiał badawczy stanowią gospodarstwa Polskiego FADN, który obejmuje gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 2 i więcej ESU. Wobec tego charakteryzuje 34% gospodarstw z ogółu gospodarstw w Polsce. Stanowią one reprezentatywną próbę dla 745 tys. polskich gospodarstw rolnych, natomiast biorąc pod uwagę liczbę polskich gospodarstw „aktywnych” na rynku rolnym, czyli tych o wielkości powyżej 1 hektara i równocześnie korzystających z pomocy unijnej w formie płatności bezpośrednich (średnio dla trzech lat, 2004-2006, to liczba 1 429,4 tys. – dane ARiMR, 2007 r.) można uznać, że gospodarstwa objęte Polskim FADN reprezentują 52,1% tych gospodarstw.

Poniższe zestawienie przedstawia reprezentację gospodarstw Polskiego FADN według poszczególnych typów produkcyjnych w ciągu trzech kolejnych lat (2005-2007) objętych analizą w odniesieniu do populacji polskich gospodarstw.

Tabela 3

Populacja polskich gospodarstw rolnych według typu produkcyjnego
o wielkości ekonomicznej powyżej 2 ESU w odniesieniu do próby badawczej
Polskiego FADN z lat 2005-2007

Typ produkcyjny	Rok 2005		Rok 2006		Rok 2007		Średnia z lat 2005-2007	
	Populacja GUS	Próba FADN	Populacja GUS	Próba FADN	Populacja GUS	Próba FADN	Populacja GUS	Próba FADN
AB	156 074	2 650	156 074	2 622	177 660	2 800	166 867	2 691
C	26 476	350	26 476	424	22 010	438	24 243	404
E	24 977	418	24 977	439	25 506	471	25 242	443
F	40 445	895	40 445	877	38 051	817	39 248	863
G	46 087	1 332	46 087	1 386	50 050	1 501	48 069	1 406
H	59 430	1 611	59 430	1 761	49 134	1 681	54 282	1 684
J	391 533	4 614	391 533	4 430	390 842	4 470	391 188	4 505
Suma	745 023	11 870	745 023	11 939	753 253	12 178	749 138	119 96

Źródło: Polski FADN lata 2005-2007, Charakterystyka gospodarstw rolnych 2005-2007 r. GUS.

Największą reprezentację w populacji polskich gospodarstw stanowią gospodarstwa o typie produkcyjnym „mieszane” (I), tj. 53%, następne gospodarstwa o typie produkcyjnym „uprawy polowe” (AB), tj. 21%, inne grupy gospodarstw

stanowią po kilka procent udziału. Tabela 2 przedstawia porównanie rozkładu gospodarstw rolnych według typu produkcyjnego w populacji w odniesieniu do próby badanej gospodarstw objętych analizą Polskiego FADN. Rozkład gospodarstw według typów produkcyjnych różni się w analizowanym zbiorze Polskiego FADN w odniesieniu do ich rozkładu w populacji.

2.2. Metoda analizy

Dokonano analizy 11 890 indywidualnych gospodarstw rolnych (średnia dla trzech lat (2005-2007) objętych monitorowaniem Polskiego FADN. Następnie gospodarstwa te podzielono na dwie grupy – beneficjentów programu i gospodarstwa pozostałe a otrzymane dwie grupy podzielono na trzy przedziały klas wielkości ekonomicznej wyrażonej w ESU: od 2-8 ESU, 8-16 ESU oraz grupę o wielkości powyżej 16 ESU.

Tabela 4

Populacja indywidualnych gospodarstw rolnych według typu produkcyjnego o wielkości ekonomicznej powyżej 2 ESU w Polskim FADN z lat 2005-2007

Typ produkcyjny	Rok 2005	Rok 2006	Rok 2007	Średnia z lat 2005-2007
AB	2 603	2 556	2 729	2 629
C	350	424	438	404
E	418	439	471	443
F	893	876	816	862
G	1 328	1 378	1 493	1 400
H	1 609	1 754	1 674	1 679
J	4 587	4 398	4 435	4 473
Suma	11 788	11 825	12 056	11 890

Źródło: polski FADN lata 2005-2007, charakterystyka indywidualnych gospodarstw rolnych.

Dokonano charakterystyki badanego zbioru gospodarstw przy pomocy poniżej opisanych wskaźników.

1. Czynniki produkcji – są to zmienne określające zasoby ziemi, nakłady pracy oraz wartość kapitału. Zasoby ziemi wyrażono w hektarach użytków rolnych i jest to całkowity obszar ziemi użytkowanej rolniczo, uwzględniający ziemię własną oraz dodzierżawioną na rok lub dłużej oraz ziemię użytkowaną na zasadzie udziału w zbiorze z właścicielem.

Nakłady pracy w gospodarstwach określono w AWU (Annual Work Unit), tj. przeliczeniowych jednostkach pracy, przy czym 1 AWU odpowiada 2200 godzin pracy rocznie. Parametr ten obejmuje nakłady pracy własnej właścicieli gospodarstw i członków ich rodzin oraz pracowników najemnych. Nakłady pracy przeanalizowano w podziale na pracę własną (FWU) oraz pracę najemną.

Zasoby kapitału wyrażono w złotówkach na gospodarstwo i obejmują one wartość zwierząt, upraw trwałych, urządzeń melioracyjnych, budynków, maszyn i urządzeń oraz kapitału obrotowego.

2. Użytkowanie gruntów – przedstawiono zmienne charakteryzujące sposób użytkowania gruntów takie, jak powierzchnię trwałych użytków zielonych, nieużytków oraz udział upraw trwałych. Udział upraw ogrodniczych na gruntach ornych oraz zbóż w strukturze zasiewów.

3. Pogłowie zwierząt – liczbę zwierząt wyrażono w sztukach przeliczeniowych LU (Livestock Unit) stosowanych w krajach Unii Europejskiej. Jedna LU odpowiada jednej krowie, ale LU nie jest tożsamy z przeliczeniowymi sztukami dużymi stosowanymi w Polsce. Jednostka LU jest raczej zbliżona do sztuk obornikowych, które uwzględniają masę ciała zwierząt i ich tempo przemiany materii. Pogłowie zwierząt zostało przedstawione w LU na hektar użytków rolnych oraz w podziale na zwierzęta ziarnożerne i przeżuwające wraz z koniowatymi (trawożerne).

Tabela 5

Wskaźniki używane do przeliczenia zwierząt na LU

1 szt. grupy zwierząt	LU	1 szt. grupy zwierząt	LU	1 szt. grupy zwierząt	LU
Konie	0,8	Krowy mleczne	1,0	Lochy	0,5
Cielęta na tucz	0,4	Krowy wybrakowane	1,0	Tuczniaki	0,3
Cielęta <rok	0,4	Krowy pozostałe	0,8	Trzoda pozostała	0,3
Byczki 1-2 lata	0,7	Matki kozie	0,1	Brojlery kurze	0,007
Jałówki 1-2 lata	0,7	Kozy pozostałe	0,1	Kury nioski	0,014
Byki =>2 lata	1,0	Matki owcze	0,1	Drób pozostały	0,03
Jałówki hodowlane	0,8	Owce pozostałe	0,1		
Jałówki na tucz	0,8	prosięta	0,027		

Źródło danych: Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2007 r., s. 16.

4. Koszty produkcji rolniczej (zł/ha UR) przedstawiono w przeliczeniu na jeden hektar użytków rolnych w podziale na poszczególne rodzaje kosztów. Przedstawiono koszty: ogółem z rozróżnieniem kosztów nawozów mineralnych, środków ochrony roślin oraz nośników energii.

5. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw została przeanalizowana przy użyciu takich zmiennych, jak wartość kapitału, dochód z gospodarstwa, udział płatności wynikających z uczestnictwa w WPR w dochodzie, dochód na jednostkę pracy własnej nieopłaconej rolnika i jego rodziny (zł/FWU), dochód na 1 ha oraz wartość dopłat na 1 ha. Wyróżniono również udział dopłat w dochodzie gospodarstw (osobno płatności rolnośrodowiskowe, ONW oraz obszarowe) oraz wskazano odsetek gospodarstw korzystających z dopłat.

Dochody z gospodarstwa policzono jako różnicę wartości produkcji roślinnej, zwierzęcej i innej sprzężonej oraz kosztów, które objęły: zużycie pośrednie,

saldo subwencji budżetowych podatków oraz koszty czynników zewnętrznych (opłaty pracy najemnej, opłaty za dzierżawę środków produkcji i odsetek od kredytów oraz pożyczek).

6. Wartość produkcji z gospodarstwa charakteryzują takie zmienne, jak wartość produkcji ogółem na gospodarstwo w tym wartość produkcji roślinnej, zwierzęcej i pozostałej – wyrażone w złotych. Ponadto przedstawiono strukturę wartości produkcji ogółem (w %), w związku z tym samym wskazano główne źródła przychodu gospodarstw.

7. Zdolność gospodarstw do samofinansowania określono przy użyciu wskaźników takich, jak stopień zadłużenia w % (mierzony relacją wartości wszystkich pozostałych do spłaty zobowiązań długo-, średnio- i krótkoterminowych według stanu na koniec roku obrachunkowego do wartości ogółem środków produkcji), stopę reprodukcji majątku trwałego w % (określono jako relację inwestycji netto do wartości środków trwałych obejmujących ziemię rolniczą, budynki gospodarstwa rolnego, nasadzenia leśne, maszyny i urządzenia, a także zwierzęta stada podstawowego) oraz saldo Cash Flow II w zł (wskazuje zdolność gospodarstwa rolnego do sfinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności). Wyróżnia się trzy rodzaje reprodukcji majątku trwałego: ujemną (wówczas wskaźnik przyjmuje wartości poniżej 0), prostą (o wartości od 0 do 1%), rozszerzoną (powyżej 1%).

Tabela 6

Liczebność analizowanych gospodarstw w latach 2005-2007

Rok	Wielkość ekonomiczna ESU			Ogółem
	2-8	8-16	>16	
2005	3 554	3 563	4 671	11 788
- realizujące program rolnośrod.	53	15	22	90
- gospodarstwa pozostałe	3 501	3 548	4 649	11 698
2006	3 501	3 486	4 838	11 825
- realizujące program rolnośrod.	353	292	509	1 154
- gospodarstwa pozostałe	3 148	3 194	4 329	10 671
2007	3 489	3 425	5 142	12 056
- realizujące program rolnośrod.	477	389	786	1 652
- gospodarstwa pozostałe	3 012	3 036	4 356	10 404
Średnio w latach 2005-2007	3 515	3 491	4 884	11 890
- realizujące program rolnośrod.	295	232	439	966
- gospodarstwa pozostałe	3 220	3 259	4 445	10 924

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN z charakterystyki indywidualnych gospodarstw rolnych za rok 2005, 2006, 2007.

Charakterystyki gospodarstw realizujących program rolnośrodowiskowy dokonano w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Dwie analizowane grupy gospodarstw podzielono na trzy grupy wielkości ekonomicznej: od 2-8 ESU, 8-16 ESU oraz powyżej 16 ESU. Cechy omawiane w analizie są średnią dla gospodarstw z danej grupy charakterystyczną dla lat 2005-2007.

Gospodarstwa Polskiego FADN największe ekonomicznie, o wielkości >16 ESU, spośród analizowanych trzech grup gospodarstw są najliczniejszą grupą realizującą program rolnośrodowiskowy.

2.3. Czynniki produkcji

Poniziej przedstawione zostały zmienne określające zasoby ziemi, nakłady pracy oraz wartość kapitału w dwóch grupach gospodarstw w podziale na trzy klasy wielkości ekonomicznej dla kolejnych trzech lat oraz średnie dane dla trzylecia. Gospodarstwa realizujące program rolnośrodowiskowy wykazują się większą powierzchnią (w dwóch mniejszych grupach gospodarstw 2-8 ESU i 8-16 ESU powierzchnia większa o około 30%, a w największej grupie gospodarstw jest 2-krotnie większa), większymi nakładami pracy wśród trzech grup gospodarstw; przy czym im większe ekonomicznie gospodarstwa tym mają większe nakłady pracy (od 4% przez 12% do 32%). Dysponują one mniejszym kapitałem o około 4,6% do 2,1% w grupach gospodarstw mniejszych ekonomicznie, zaś grupa gospodarstw największych dysponuje o 30% większymi zasobami kapitału niż gospodarstwa nierealizujące programu. Omawiane dane są zilustrowane w tabelach 6-8.

Tabela 7

Powierzchnia, nakłady pracy, zasoby kapitału gospodarstw korzystających z programu rolnośrodowiskowego i gospodarstw pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Powierzchnia (ha UR)	Nakłady pracy AWU	Wartość kapitału (zł)	Powierzchnia (ha UR)	Nakłady pracy AWU	Wartość kapitału (zł)
2005	18,6	1,73	168 334	11,5	1,60	177 010
2006	13,9	1,61	164 680	11,3	1,50	173 329
2007	13,3	1,50	172 615	10,8	1,54	179 873
Średnia z lat 2005-2007	15,3	1,61	168 543	11,2	1,55	176 737
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	161,7	108,1	95,1	*	*	*
2006	123,0	107,3	95,0	*	*	*
2007	123,1	97,4	96,0	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	136,6	103,9	95,4	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 8

Powierzchnia, nakłady pracy, zasoby kapitału gospodarstw korzystających z programu rolnośrodowiskowego i gospodarstw pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Powierzchnia (ha UR)	Nakłady pracy AWU	Wartość kapitału (zł)	Powierzchnia (ha UR)	Nakłady pracy AWU	Wartość kapitału (zł)
2005	26,8	2,66	292 222	21,4	1,94	306 244
2006	27,6	1,94	305 201	20,7	1,90	312 541
2007	27,2	1,79	317 193	20,6	1,90	315 917
Średnia z lat 2005-2007	27,2	2,13	304 872	20,9	1,91	311 567
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	125,2	137,1	95,4	*	*	*
2006	133,3	102,1	97,7	*	*	*
2007	132,0	94,2	100,4	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	130,1	111,5	97,9	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 9

Powierzchnia, nakłady pracy, zasoby kapitału gospodarstw korzystających z programu rolnośrodowiskowego i gospodarstw pozostałych, wielkość ekonomiczna 16 i więcej ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Powierzchnia (ha UR)	Nakłady pracy AWU	Wartość kapitału (zł)	Powierzchnia (ha UR)	Nakłady pracy AWU	Wartość kapitału (zł)
2005	163,5	5,31	1 206 842	67,7	3,00	776 215
2006	124,6	3,54	1 015 103	69,4	3,20	841 378
2007	122,0	3,46	1 019 251	64,6	3,10	873 063
Średnia z lat 2005-2007	136,7	4,10	1 080 399	67,2	3,10	830 219
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	241,5	177,0	155,5	*	*	*
2006	179,5	110,6	120,6	*	*	*
2007	188,9	111,6	116,7	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	203,4	132,3	130,1	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Analiza nakładów pracy – wyższych w każdej grupie gospodarstw (od około 4% do 32%) – beneficjentów programu rolnośrodowiskowego – w podziale na pracę własną (FWU) oraz pracę najemną (tab. 10-15) wskazały, że w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej wzrasta znaczenie pracy najemnej (od około 6% do 60%). Gospodarstwa będące beneficjentami programu korzystały w większym stopniu z pracowników najemnych. Szczególnie w gospodarstwach największych ekonomicznie zanotowano prawie dwukrotnie większe nakłady pracy najemnej (gospodarstwa >16 ESU) w odniesieniu do gospodarstw o tej samej wielkości ekonomicznej niebędących beneficjentami programu.

Tabela 10

Nakłady pracy w podziale na pracę własną i pracę donajętą w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej
2005	1,73	1,60	0,13	1,60	1,50	0,10
2006	1,61	1,53	0,08	1,50	1,40	0,10
2007	1,50	1,42	0,08	1,54	1,43	0,11
Średnia z lat 2005-2007	1,60	1,52	0,10	1,50	1,40	0,10
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	108,1	106,7	130,0	*	*	*
2006	107,3	109,3	80,0	*	*	*
2007	97,4	99,3	72,7	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	103,9	108,6	100,0	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 11

Struktura (%) nakładów pracy w podziale na pracę własną i pracę donajętą w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej
2005	100,0	92,5	7,5	100,0	93,8	6,2
2006	100,0	95,0	5,0	100,0	93,3	6,7
2007	100,0	94,7	5,3	100,0	92,9	7,1
Średnia z lat 2005-2007	100,0	94,1	5,9	100,0	93,3	6,7

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 12

Nakłady pracy w podziale na pracę własną i pracę donajętą w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej
2005	2,66	2,01	0,65	1,94	1,74	0,20
2006	1,94	1,76	0,18	1,90	1,70	0,20
2007	1,79	1,67	0,12	1,90	1,70	0,20
Średnia z lat 2005-2007	2,13	1,81	0,32	1,91	1,71	0,20
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	137,1	115,5	325,0	*	*	*
2006	102,1	103,5	90,0	*	*	*
2007	94,2	98,2	60,0	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	111,5	105,8	160,0	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 13
Struktura (%) nakładów pracy w podziale na pracę własną i pracę donajętą w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej
2005	100,0	75,6	24,4	100,0	89,7	11,5
2006	100,0	90,7	9,3	100,0	89,5	11,8
2007	100,0	93,3	6,7	100,0	89,5	11,8
Średnia z lat 2005-2007	100,0	85,1	14,9	100,0	89,5	11,7

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 14

Nakłady pracy w podziale na pracę własną i pracę donajętą w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej
2005	5,31	1,41	3,90	3,00	1,90	1,10
2006	3,54	1,80	1,74	3,20	1,80	1,40
2007	3,46	1,74	1,72	3,10	1,90	1,20
Średnia z lat 2005-2007	4,10	1,65	2,45	3,10	1,87	1,23
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	177,0	74,2	354,5	*	*	*
2006	110,6	100,0	124,3	*	*	*
2007	111,6	91,6	143,3	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	132,3	88,2	199,2	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 15

Struktura (%) nakładów pracy w podziale na pracę własną i pracę donajętą w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej	Nakłady pracy ogółem (AWU)	Nakłady pracy własnej (FWU)	Nakłady pracy najemnej
2005	100,0	26,6	73,4	100,0	63,3	36,7
2006	100,0	50,8	49,2	100,0	56,3	43,7
2007	100,0	50,3	49,7	100,0	61,3	38,7
Średnia z lat 2005-2007	100,0	40,2	59,8	100,0	60,2	39,8

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

2.4. Użytkowanie gruntów

Poniżej przedstawiono zmienne charakteryzujące sposób użytkowania gruntów takie, jak powierzchnię trwałych użytków zielonych, nieużytków oraz udział upraw trwałych (tab.16-21) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego oraz w gospodarstwach pozostałych. Dokonano również charakterystyki gospodarstw odnośnie udziału upraw ogrodniczych, upraw trwałych na gruntach ornych oraz zbóż w strukturze zasiewów.

Gospodarstwa korzystające z programu rolnośrodowiskowego charakteryzuje większa powierzchnia użytków rolnych, nieużytków oraz trwałych użytków zielonych w odniesieniu do gospodarstw nierealizujących programu rolnośrodowiskowego. Inaczej ta różnica przedstawia się w różnych grupach gospodarstw pod względem wielkości ekonomicznej – w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej zmniejsza się różnica w wielkości powierzchni nieużytków oraz trwałych użytków zielonych w odniesieniu do gospodarstw niebiorących udziału w programie. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw – beneficjentów programu, udział trwałych użytków zielonych w powierzchni użytków rolnych zmniejsza się (odpowiednio: 30%, 20% i 4%).

Udział zbóż w strukturze upraw jest większy w dwóch grupach gospodarstw (8-16 ESU oraz >16 ESU) realizujących program rolnośrodowiskowy w odniesieniu do gospodarstw nierealizujących programu a różnica wzrasta wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Udział upraw trwałych i ogrodniczych we wszystkich gospodarstwach realizujących program rolnośrodowiskowy jest mniejszy, niż w gospodarstwach pozostałych.

Tabela 16

Użytkowanie gruntów w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Pow. UR (ha)	Pow. nieuż.(ha)	Pow. TUZ (ha)	Pow. UR (ha)	Pow. nieuż.(ha)	Pow. TUZ (ha)
2005	18,6	1,14	9,4	11,5	0,60	2,2
2006	13,9	0,21	4,0	11,3	0,10	2,1
2007	13,3	1,08	2,9	10,8	0,12	1,8
Średnia z lat 2005-2007	15,3	0,81	5,4	11,2	0,27	2,0
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	161,7	190,0	427,3	*	*	*
2006	123,0	210,0	190,5	*	*	*
2007	123,1	900,0	161,1	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	136,3	300,0	267,5	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 17

Udział zbóż, upraw trwałych oraz upraw ogrodniczych (%) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Udział ^a zbóż (%)	Udział ^a upraw trwałych (%)	Udział ^a warzyw i kwiatów (%)	Udział ^a zbóż w strukturze zasiewów (%)	Udział ^a upraw trwałych (%)	Udział ^a warzyw i kwiatów (%)
2005	45,2	6,1	4,8	59,1	18,3	9,6
2006	71,9	7,2	6,5	59,3	20,4	9,7
2007	56,5	10,0	9,8	58,8	21,3	15,7
Średnia z lat 2005-2007	56,6	7,5	6,7	59,1	19,9	11,6
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	76,4	33,3	50,6	*	*	*
2006	121,3	35,3	66,5	*	*	*
2007	96,0	47,0	62,1	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	95,7	37,8	58,1	*	*	*

^a średnia z gospodarstw, gdzie występują te uprawy

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 18

Użytkowanie gruntów (ha) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Pow. UR (ha)	Pow. nieuż.(ha)	Pow. TUZ (ha)	Pow. UR (ha)	Pow. nieuż.(ha)	Pow. TUZ (ha)
2005	26,8	1,80	7,4	21,4	1,08	3,5
2006	27,6	0,41	4,9	20,7	0,20	3,4
2007	27,2	0,26	4,3	20,6	0,14	3,5
Średnia z lat 2005-2007	27,2	0,82	5,5	20,9	0,47	3,5
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	125,2	166,7	211,4	*	*	*
2006	133,3	205,0	144,1	*	*	*
2007	132,0	185,7	122,9	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	130,1	174,5	159,4	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 19

Udział zbóż, upraw trwałych oraz upraw ogrodniczych (%) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Udział ^a zbóż (%)	Udział ^a upraw trwałych (%)	Udział ^a warzyw i kwiatów (%)	Udział ^a zbóż w strukturze zasiewów (%)	Udział ^a upraw trwałych (%)	Udział ^a warzyw i kwiatów (%)
2005	63,8	12,1	10,2	57,9	20,1	10,3
2006	82,2	7,2	7,6	57,0	23,2	10,1
2007	62,1	8,5	6,9	55,8	25,7	12,6
Średnia z lat 2005-2007	69,5	9,2	8,1	56,9	23,0	11,0
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	110,1	60,4	99,5	*	*	*
2006	144,3	31,3	75,0	*	*	*
2007	111,3	32,9	54,5	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	122,0	40,0	73,5	*	*	*

^a średnia z gospodarstw, gdzie występują te uprawy

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 20

Użytkowanie gruntów w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU (lata 2005-2007)

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Pow. UR (ha)	Pow. nieuż.(ha)	Pow. TUZ (ha)	Pow. UR (ha)	Pow. nieuż.(ha)	Pow. TUZ (ha)
2005	163,5	0,20	5,60	67,70	1,80	5,30
2006	124,6	1,21	6,10	69,40	0,80	5,00
2007	122,0	1,05	6,10	64,60	0,50	5,10
Średnia z lat 2005-2007	136,7	0,82	5,93	67,23	1,03	5,13
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	241,5	11,1	105,7	*	*	*
2006	179,5	151,3	122,0	*	*	*
2007	188,9	210,0	119,6	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	203,3	79,6	115,6	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 21

Udział zbóż, upraw trwałych oraz upraw ogrodniczych (%) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU (lata 2005-2007)

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Udział ^a zbóż (%)	Udział ^a upraw trwałych (%)	Udział ^a warzyw i kwiatów (%)	Udział ^a zbóż w strukturze zasiewów (%)	Udział ^a upraw trwałych (%)	Udział ^a warzyw i kwiatów (%)
2005	59,9	3,1	0,5	62,3	12,7	9,2
2006	65,2	7,5	4,3	61,5	13,5	9,1
2007	64,6	11,3	3,2	59,1	14,1	7,7
Średnia z lat 2005-2007	62,9	12,2	3,2	61,0	13,4	8,6
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	96,2	24,1	5,3	*	*	*
2006	105,9	55,1	46,9	*	*	*
2007	109,2	79,9	41,3	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	103,2	91,3	37,3	*	*	*

^a średnia z gospodarstw, gdzie występują te uprawy

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

2.5. Pogłowie zwierząt

Pogłowie zwierząt (tab. 22-24) zostało przedstawione w LU na hektar użytków rolnych oraz w podziale na zwierzęta ziarnożerne i przeżuwające wraz z koniowatymi (trawożerne).

Mniejszą obsadą zwierząt ogółem na gospodarstwo w każdej z analizowanych grup gospodarstw według wielkości ekonomicznej charakteryzują się gospodarstwa – beneficjenci programu rolnośrodowiskowego w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Średnia obsada zwierząt w gospodarstwach realizujących program rolnośrodowiskowy oscyluje wokół 1 LU na hektar użytków rolnych, przy czym w strukturze stad zwierząt przeważają zwierzęta trawożerne (od 3- do 5-krotnie). Udział zwierząt trawożernych w ogólnej liczbie zwierząt w gospodarstwach korzystających z programu stanowi około 80% przy 20% udziale zwierząt ziarnożernych.

Największe różnice między gospodarstwami realizującymi program rolnośrodowiskowy i pozostałymi odnośnie obsady na 1 ha UR posiadanych stad zwierząt występują w grupie gospodarstw największych ekonomicznie (>16 ESU), gdzie obsada zwierząt ogółem na 1 ha UR u beneficjentów programu stanowi 57,5% obsady zwierząt w gospodarstwach pozostałych.

Tabela 22

Obsada zwierząt w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego
i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Obsada ^a zwierząt ogółem LU/ha	Obsada ^a ziarnożer- nych LU/ha	Obsada ^a trawożer- nych LU/ha	Obsada ^a zwierząt ogółem LU/ha	Obsada ^a ziarnożer- nych LU/ha	Obsada ^a trawożer- nych LU/ha
2005	0,95	0,06	0,89	1,2	0,26	0,94
2006	0,90	0,18	0,72	1,1	0,29	0,81
2007	1,43	0,44	0,99	1,1	0,30	0,80
Średnia z lat 2005-2007	1,09	0,23	0,87	1,1	0,28	0,85
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	79,2	23,1	94,7	*	*	*
2006	81,8	62,1	88,9	*	*	*
2007	130,0	146,7	123,8	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	96,5	82,1	102,4	*	*	*

^a średnia z gospodarstw, gdzie występują zwierzęta

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 23

Obsada zwierząt w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego
i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Obsada ^a zwierząt ogółem LU/ha	Obsada ^a ziarnożer- nych LU/ha	Obsada ^a trawożer- nych LU/ha	Obsada ^a zwierząt ogółem LU/ha	Obsada ^a ziarnożer- nych LU/ha	Obsada ^a trawożer- nych LU/ha
2005	1,40	0,21	1,19	1,6	0,35	1,25
2006	1,30	0,24	1,06	1,6	0,38	1,22
2007	1,27	0,24	1,03	1,6	0,32	1,28
Średnia z lat 2005-2007	1,32	0,23	1,09	1,6	0,35	1,25
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	87,5	60,0	95,2	*	*	*
2006	81,3	63,2	86,9	*	*	*
2007	79,4	75,0	80,5	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	82,5	65,7	87,2	*	*	*

^a średnia z gospodarstw, gdzie występują zwierzęta

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 24

Obsada zwierząt w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Obsada ^a zwierząt ogółem LU/ha	Obsada ^a ziarnożer- nych LU/ha	Obsada ^a trawożernych LU/ha	Obsada ^a zwierząt ogółem LU/ha	Obsada ^a ziarnożer- nych LU/ha	Obsada ^a trawożer- nych LU/ha
2005	0,70	0,05	0,65	1,50	0,59	0,91
2006	0,90	0,33	0,57	1,60	0,70	0,90
2007	1,04	0,34	0,70	1,50	0,72	0,78
Średnia z lat 2005-2007	0,88	0,24	0,64	1,50	0,67	0,86
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	46,7	8,5	71,4	*	*	*
2006	56,3	47,1	63,3	*	*	*
2007	69,3	47,2	89,7	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	57,5	35,8	74,4	*	*	*

^a średnia z gospodarstw, gdzie występują zwierzęta

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

2.6. Koszty na gospodarstwo

Koszty w gospodarstwach (tab. 25-27) przedstawiono w przeliczeniu na jeden hektar użytków rolnych. Są to koszty ogółem z rozróżnieniem: kosztów nawozów mineralnych, środków ochrony roślin oraz nośników energii.

Każda kategoria analizowanych kosztów na hektar użytków rolnych we wszystkich gospodarstwach realizujących program rolnośrodowiskowy jest niższa w odniesieniu do ponoszonych kosztów w gospodarstwach pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej. Gospodarstwa im większe ekonomicznie, tym wyższe ponoszą koszty ogółem na hektar użytków rolnych.

Koszty ogółem (zł/ha UR) beneficjentów programu stanowią odsetek kosztów ogółem gospodarstw pozostałych (odpowiednio: 59,1%, 65,7%, 73,8%). Gospodarstwa realizujące program rolnośrodowiskowy generalnie ponosiły niższe koszty bezpośrednio w odniesieniu do gospodarstw pozostałych o około 28% w każdej analizowanej kategorii kosztów.

Tabela 25

Koszty na 1 gospodarstwo (zł/ha UR) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod				Gospodarstwa pozostałe			
	Ogółem	Nawozów mineralnych	Śr. ochrony roślin	Nośników energii	Ogółem	Nawozów mineralnych	Śr. ochrony roślin	Nośników energii
2005	1 551,4	56,8	25,3	214,4	3 317,6	281,9	139,7	368,0
2006	2 445,1	187,1	71,5	299,7	3 577,3	307,5	150,3	394,9
2007	2 870,1	290,8	118,4	321,1	4 327,9	349,8	175,5	426,8
2005-07	2 205,1	164,2	66,3	271,2	3 729,6	312,3	154,7	395,9
gospodarstwa pozostałe = 100								
2005	46,8	20,1	18,1	58,2	*	*	*	*
2006	68,4	60,8	47,6	75,9	*	*	*	*
2007	66,3	83,1	67,5	75,2	*	*	*	*
2005-07	59,1	52,6	42,9	68,5	*	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 26

Koszty na 1 gospodarstwo (zł/ha UR) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod				Gospodarstwa pozostałe			
	Ogółem	Nawozów mineralnych	Śr. ochrony roślin	Nośników energii	Ogółem	Nawozów mineralnych	Śr. ochrony roślin	Nośników energii
2005	2 138,1	122,9	75,7	255,3	3 551,7	341,1	165,9	391,4
2006	2 627,9	285,9	114,4	313,6	3 883,6	359,9	174,2	420,4
2007	2 842,7	308,0	123,6	313,8	4 167,4	389,1	185,1	415,3
2005-07	2 538,6	239,7	104,8	294,5	3 863,5	363,1	174,9	408,9
gospodarstwa pozostałe = 100								
2005	60,2	36,0	45,6	65,2	*	*	*	*
2006	67,7	79,4	65,7	74,6	*	*	*	*
2007	68,2	79,1	66,8	75,5	*	*	*	*
2005-07	65,7	66,0	59,9	72,0	*	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 27

Koszty na 1 gospodarstwo (zł/ha UR) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod				Gospodarstwa pozostałe			
	Ogółem	Nawozów mineralnych	Śr. ochrony roślin	Nośników energii	Ogółem	Nawozów mineralnych	Śr. ochrony roślin	Nośników energii
2005	3 444,7	418,7	297,9	425,0	4 238,5	466,6	257,0	473,0
2006	3 416,8	460,6	254,9	378,4	4 696,3	507,0	279,1	545,3
2007	3 788,2	505,0	259,4	380,3	5 475,2	558,1	290,9	566,1
05-07	3 538,4	457,1	273,4	397,5	4 792,3	509,8	275,5	527,7
gospodarstwa pozostałe = 100								
2005	81,3	89,7	115,9	89,8	*	*	*	*
2006	72,8	90,9	91,3	69,4	*	*	*	*
2007	69,2	90,5	89,2	67,2	*	*	*	*
05-07	73,8	89,7	99,2	75,3	*	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

2.7. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw

Sytuacja ekonomiczna gospodarstw (tab. 28-39) została przeanalizowana przy użyciu takich zmiennych, jak wartość kapitału, dochód z gospodarstwa, udział płatności wynikających z uczestnictwa w WPR w dochodzie, dochód na

FWU, dochód na 1 ha oraz wartość dopłat na 1 ha. Wyróżniono również udział dopłat w dochodzie gospodarstw (osobno płatności rolnośrodowiskowe, ONW oraz obszarowe) oraz wskazano odsetek gospodarstw korzystających z dopłat z programu rolnośrodowiskowego.

Gospodarstwa korzystające z programu rolnośrodowiskowego o wielkości ekonomicznej 2-8 ESU (tab. 28-31) dysponują nieco mniejszym kapitałem oraz osiągają nieco mniejszy dochód w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Osiągają mniejszy dochód na FWU o 12%, a dochód na 1 ha UR o 30% mniejszy niż gospodarstwa pozostałe. Wyróżnia je dwupółkrotnie większy udział płatności wynikających z udziału w WPR w dochodzie oraz 80% większa wartość dopłat na jeden hektar użytków rolnych w odniesieniu do gospodarstw pozostałych.

Wśród ogółu gospodarstw o tej wielkości ekonomicznej 10,5% z nich partycypowało w programie rolnośrodowiskowym. W grupie gospodarstw – beneficjentów programu 63% z nich korzystało z płatności ONW, a 93% z płatności obszarowej. Wśród gospodarstw nie korzystających z programu 44% uczestniczyło w płatności ONW, a około 84% z płatności obszarowej.

Wśród gospodarstw korzystających z programu udział płatności rolnośrodowiskowych stanowił 27% dochodu, płatności ONW 18% a płatności obszarowej około 17% dochodu. W grupie gospodarstw pozostałych udział płatności ONW stanowił niespełna 11% dochodu, a płatności obszarowej 13% dochodu.

Tabela 28

Wartość kapitału (zł), dochód ogółem z gospodarstwa rolnego (zł), udział płatności^a w dochodzie (%) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Wartość kapitału (zł)	Dochód z gospodarstwa (zł)	Udział płatności w dochodzie (%)	Wartość kapitału (zł)	Dochód z gospodarstwa (zł)	Udział płatności w dochodzie (%)
2005	168 334	20 496	66,1	177 010	15 354	32,4
2006	164 680	21 240	57,3	173 329	17 272	33,1
2007	172 615	21 618	63,2	179 873	33 578	15,7
Średnia z lat 2005-2007	168 543	21 118	62,2	176 737	22 068	24,1
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	95,1	133,5	204,0	*	*	*
2006	95,0	123,0	173,1	*	*	*
2007	96,0	64,4	402,5	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	95,4	95,7	258,1	*	*	*

^a dotyczy łącznych płatności: rolnośrodowiskowych, ONW oraz płatności obszarowej (dla gospodarstw, które były ich beneficjentami)

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 29

Wartość dochodu na 1 pełnozatrudnionego nieopłaconego (zł/FWU), wartość dochodu na 1 ha UR (zł) oraz wartość dopłat na 1 ha UR w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Dochód na FWU	Dochód na ha UR	Dopłaty na ha UR	Dochód na FWU	Dochód na ha UR	Dopłaty na ha UR
2005	12 810	1 102	728	10 236	1 335	433
2006	13 882	1 528	876	12 337	1 528	505
2007	15 224	1 625	1 027	23 481	3 109	488
Średnia z lat 2005-2007	13 893	1 380	858	15 763	1 970	475
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	125,1	82,5	168,3	*	*	*
2006	112,5	100,0	173,3	*	*	*
2007	64,8	52,3	210,3	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	88,1	70,0	180,6	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 30

Odsetek gospodarstw korzystających z płatności wynikających z udziału w WPR w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Płatności			Płatności		
	Rolnośrodowiskowe	ONW	Obszarowe	Rolnośrodowiskowe	ONW	Obszarowe
2005	100	60,4	90,6	1,5 z ogółu	43,6	80,8
2006	100	65,4	97,2	10,1 z ogółu	49,5	92,3
2007	100	63,3	91,8	10,9 z ogółu	40,0	78,4
Średnia z lat 2005-2007	100	63,0	93,2	10,5 z ogółu	44,4	83,8

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 31

Udział płatności^a w dochodzie rolniczym w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Płatności			Płatności		
	Rolnośrodowiskowe	ONW	Obszarowe	Rolnośrodowiskowe	ONW	Obszarowe
2005	33,2	46,9	17,4	-	15,2	17,2
2006	27,2	50,3	16,4	-	15,4	17,6
2007	22,1	24,8	16,3	-	6,6	9,1
Średnia z lat 2005-2007	27,4	18,1	16,7	-	10,9	13,2
gospodarstwa pozostałe = 100						
2004	-	308,6	100,9	*	*	*
2005	-	326,6	93,2	*	*	*
2006	-	375,8	179,0	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	-	166,1	126,4	*	*	*

^adla gospodarstw, które były ich beneficjentami

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Gospodarstwa korzystające z programu rolnośrodowiskowego o wielkości ekonomicznej 8-16 ESU (tab. 32-35) dysponują kapitałem nieco mniejszym, jak w gospodarstwach pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej, osiągają dochód o 22% większy. Osiągają większy dochód na FWU o 15% i porównywalny dochód na 1 ha UR jak w gospodarstwach pozostałych.

W tej grupie gospodarstw udział płatności wynikających z udziału w WPR w dochodzie jest o 89% większy niż w gospodarstwach pozostałych, jednocześnie wartość dopłat na jeden hektar użytków rolnych jest o 77,5% większa w odniesieniu do gospodarstw pozostałych.

Wśród ogółu gospodarstw o tej wielkości ekonomicznej nieco mniej niż 10% z nich partycypowało w programie rolnośrodowiskowym. W grupie gospodarstw – beneficjentów programu 56% z nich korzystało z płatności ONW, a 92% z płatności obszarowej. Wśród gospodarstw niekorzystających z programu 45% uczestniczyło w płatności ONW, a około 84% z płatności obszarowej.

Wśród gospodarstw korzystających z programu udział płatności rolnośrodowiskowych stanowił około 20% dochodu, płatności ONW 13%, a płatności obszarowej około 15% dochodu. W grupie gospodarstw pozostałych udział płatności ONW stanowił niespełna 11% dochodu a płatności obszarowej 14% dochodu.

Tabela 32

Wartość kapitału (zł), dochód ogółem z gospodarstwa rolnego (zł), udział płatności^a w dochodzie (%) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Wartość kapitału (zł)	Dochód z gospodarstwa (zł)	Udział płatności w dochodzie (%)	Wartość kapitału (zł)	Dochód z gospodarstwa (zł)	Udział płatności w dochodzie (%)
2005	292 222	43 008	51,4	306 244	30 413	29,1
2006	305 201	48 291	47,2	312 541	38 141	25,6
2007	317 193	44 477	44,2	315 917	42 761	21,8
Średnia z lat 2005-2007	304 872	45 259	47,5	311 567	37 105	25,1
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	95,4	141,4	176,6	*	*	*
2006	97,7	126,6	184,4	*	*	*
2007	100,4	104,0	202,8	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	97,9	122,0	189,2	*	*	*

^adotyczy łącznych płatności: rolnośrodowiskowych, ONW oraz płatności obszarowej (dla gospodarstw, które były ich beneficjentami)

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 33

Wartość dochodu na 1 pełnozatrudnionego nieopłaconego (zł/FWU), wartość dochodu na 1 ha UR (zł) oraz wartość dopłat na 1 ha UR w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Dochód na FWU	Dochód na ha UR	Dopłaty na ha UR	Dochód na FWU	Dochód na ha UR	Dopłaty na ha UR
2005	21 397	1 605	826	17 479	1 421	414
2006	27 438	1 750	825	22 436	1 843	472
2007	26 633	1 635	723	25 154	2 076	452
Średnia z lat 2005-2007	25 005	1 664	791	21 699	1 775	446
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	122,4	112,9	199,3	*	*	*
2006	122,3	95,0	174,8	*	*	*
2007	105,9	78,8	159,8	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	115,2	93,7	177,5	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 34

Odsetek gospodarstw korzystających z płatności wynikających z udziału w WPR w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Płatności			Płatności		
	Rolnośro- dowiskowe	ONW	Obszarowe	Rolnośro- dowiskowe	ONW	Obszarowe
2005	100	46,7	93,3	0,4 z ogółu	43,6	81,4
2006	100	65,1	95,2	8,4 z ogółu	50,2	93,4
2007	100	57,3	87,9	11,4 z ogółu	40,4	76,5
Średnia z lat 2005-2007	100	56,4	92,1	9,9 z ogółu	44,7	83,8

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 35

Udział płatności^a w dochodzie rolniczym w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Płatności			Płatności		
	Rolnośro- dowiskowe	ONW	Obszarowe	Rolnośro- dowiskowe	ONW	Obszarowe
2005	23,3	13,3	14,9	-	12,9	16,2
2006	19,4	12,8	15,0	-	11,4	14,2
2007	16,7	11,7	15,8	-	8,7	13,1
Średnia z lat 2005-2007	19,7	12,6	15,2	-	10,8	14,3
gospodarstwa pozostałe = 100						
2004	-	103,1	91,7	*	*	*
2005	-	112,3	105,0	*	*	*
2006	-	134,5	120,6	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	-	116,7	106,0	*	*	*

^adla gospodarstw, które były ich beneficjentami

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Gospodarstwa największe ekonomicznie korzystające z programu rolnośrodowiskowego o wielkości ekonomicznej >16 ESU (tab. 36-39) dysponują kapitałem o 30% większym oraz osiągają dochód o 7% większy niż gospodarstwa pozostałe. Osiągają większy dochód na FWU o 21% oraz połowę dochodu w przeliczeniu na 1 ha UR gospodarstw pozostałych.

W tej grupie gospodarstw udział płatności wynikających z udziału w WPR w dochodzie jest 2,7-krotnie większe niż w gospodarstwach pozostałych, jednocześnie wartość dopłat na jeden hektar użytków rolnych jest o 40% większa w odniesieniu do gospodarstw pozostałych.

Spośród analizowanych trzech grup gospodarstw o różnej wielkości ekonomicznej – gospodarstwa największe ekonomicznie (>16 ESU) w najwyższym stopniu partycypowały w programie rolnośrodowiskowym (około 13% z ogółu gospodarstw o tej wielkości ekonomicznej).

Wśród beneficjentów programu o wielkości ekonomicznej >16 ESU – 57% z nich korzystało z płatności ONW a 95% z płatności obszarowej. Wśród gospodarstw niekorzystających z programu 44% uczestniczyło w płatności ONW a około 83% z płatności obszarowej.

W gospodarstwach korzystających z programu udział płatności rolnośrodowiskowych stanowił około 20% dochodu, płatności ONW 9% a płatności obszarowej 30% dochodu. W grupie gospodarstw pozostałych udział płatności ONW stanowił niespełna 6,5% dochodu a płatności obszarowej 16% dochodu.

Tabela 36

Wartość kapitału (zł), dochód ogółem z gospodarstwa rolnego (zł), udział płatności^a w dochodzie (%) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Wartość kapitału (zł)	Dochód z gospodarstwa (zł)	Udział płatności w dochodzie (%)	Wartość kapitału (zł)	Dochód z gospodarstwa (zł)	Udział płatności w dochodzie (%)
2005	1 206 842	108 377	84,5	776 215	96 785	25,7
2006	1 015 103	107 318	60,8	841 378	133 482	20,3
2007	1 019 251	161 405	41,4	873 063	122 173	21,6
Średnia z lat 2005-2007	1 080 399	125 700	59,3	830 219	117 480	22,3
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	155,5	112,0	328,8	*	*	*
2006	120,6	80,4	299,5	*	*	*
2007	116,7	132,1	191,7	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	130,1	107,0	265,9	*	*	*

^a dotyczy łącznych płatności: rolnośrodowiskowych, ONW oraz płatności obszarowej (dla gospodarstw, które były ich beneficjentami)

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 37

Wartość dochodu na pełnozatrudnionego nieopłaconego (zł/FWU), wartość dochodu na 1 ha UR (zł) oraz wartość dopłat na 1 ha UR w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna >16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Dochód na FWU	Dochód na ha UR	Dopłaty na ha UR	Dochód na FWU	Dochód na ha UR	Dopłaty na ha UR
2005	76 863	663	560	50 940	1 430	368
2006	59 621	861	523	74 157	1 923	390
2007	92 762	1 323	547	64 302	1 891	409
Średnia z lat 2005-2007	76 182	920	545	62 824	1 748	389
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	150,9	46,4	152,2	*	*	*
2006	80,4	44,8	134,0	*	*	*
2007	144,3	70,0	133,7	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	121,3	52,6	140,1	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 38

Odsetek gospodarstw korzystających z płatności wynikających z udziału w WPR w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna >16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Płatności			Płatności		
	Rolnośrodowiskowe	ONW	Obszarowe	Rolnośrodowiskowe	ONW	Obszarowe
2005	100	50,0	95,4	0,5 z ogółu	43,4	82,2
2006	100	60,7	97,1	10,3 z ogółu	49,5	91,9
2007	100	60,2	93,1	14,9 z ogółu	39,0	74,2
Średnia z lat 2005-2007	100	57,0	95,2	12,6 z ogółu	44,0	82,8

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 39

Udział płatności^a w dochodzie rolniczym w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna >16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Płatności			Płatności		
	Rolnośrodowiskowe	ONW	Obszarowe	Rolnośrodowiskowe	ONW	Obszarowe
2005	29,7	11,1	43,7	-	8,0	17,7
2006	20,6	10,9	29,2	-	6,0	14,3
2007	12,8	6,9	21,7	-	5,7	16,0
Średnia z lat 2005-2007	19,9	9,3	30,2	-	6,5	15,8
gospodarstwa pozostałe = 100						
2004	-	138,8	246,4	*	*	*
2005	-	181,7	205,1	*	*	*
2006	-	121,1	136,1	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	-	143,1	191,0	*	*	*

^adla gospodarstw, które były ich beneficjentami.

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

2.8. Wartość produkcji z gospodarstwa

Przedstawiono wartość produkcji ogółem (tab. 40-45) na gospodarstwo oraz jej strukturę w podziale na wartość produkcji roślinnej, zwierzęcej i pozostałej.

W grupie gospodarstw o wielkości ekonomicznej 2-8 ESU korzystających z programu rolnośrodowiskowego (tab. 40, 41) wartość produkcji ogółem była o 20% mniejsza, wartość produkcji roślinnej i zwierzęcej była o 25% mniejsza niż w gospodarstwach pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej. Zaś wartość produkcji pozostałej u beneficjentów programu 3,7-krotnie przewyższała wartość produkcji pozostałej gospodarstw pozostałych.

W strukturze wartości produkcji beneficjentów programu największe znaczenie ma przychód z produkcji roślinnej (około 53%), następnie z produkcji zwierzęcej (około 40%), a przychód z produkcji pozostałej stanowi 7,6% przychodu. W grupie gospodarstw pozostałych również główne źródło przychodu stanowi produkcja roślinna (w 56%), produkcja zwierzęca (42%), a marginalne znaczenie ma przychód z produkcji pozostałej, bo zaledwie w 1,6%.

Tabela 40
Wartość produkcji roślinnej, zwierzęcej i pozostałej w gospodarstwach (zł) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod				Gospodarstwa pozostałe			
	Wart. prod. ogółem	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej	Wart. prod. ogółem	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej
2005	33 689	15 397	14 297	3 995	45 248	23 802	20 543	903
2006	39 186	21 378	16 478	1 330	49 872	27 768	21 116	988
2007	52 321	29 154	18 974	4 193	61 322	36 336	24 307	679
05-07	41 732	21 976	16 583	3 173	52 147	29 302	21 989	857
gospodarstwa pozostałe = 100								
2005	74,5	64,7	69,6	442,4	*	*	*	*
2006	78,6	77,0	78,0	134,6	*	*	*	*
2007	85,3	80,2	78,1	617,5	*	*	*	*
05-07	80,0	75,0	75,4	370,4	*	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 41
Struktura wartości produkcji na gospodarstwo w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU (wartość produkcji ogółem = 100 %)

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej
2005	45,7	42,4	11,9	52,6	45,4	2,0
2006	54,6	42,1	3,4	55,7	42,3	2,0
2007	55,7	36,3	8,0	59,3	39,6	1,1
Średnia z lat 2005-2007	52,7	39,7	7,6	56,2	42,2	1,6

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

W grupie gospodarstw o wielkości ekonomicznej 8-16 ESU (tab. 42, 43) korzystających z programu rolnośrodowiskowego wartość produkcji ogółem była o 17% mniejsza, wartość produkcji roślinnej była na podobnym poziomie

a wartość produkcji zwierzęcej była o 34% mniejsza, jak w gospodarstwach pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej. Zaś wartość produkcji pozostałej u beneficjentów programu 1,5-krotnie przewyższała wartość produkcji pozostałej gospodarstw pozostałych.

W strukturze wartości produkcji beneficjentów programu największe znaczenie ma przychód z produkcji roślinnej (około 60%), następnie z produkcji zwierzęcej (38%) a przychód z produkcji pozostałej stanowi 1,9% przychodu. W grupie gospodarstw pozostałych również główne źródło przychodu stanowi produkcja roślinna (w 50%), produkcja zwierzęca (około 49%) przy niewielkim znaczeniu przychodu z produkcji pozostałej 1%.

Tabela 42
Wartość produkcji roślinnej, zwierzęcej i pozostałej w gospodarstwach (zł) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod				Gospodarstwa pozostałe			
	Wart. prod. ogółem	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej	Wart. prod. ogółem	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej
2005	77 310	49 534	26 160	1 616	98 139	45 187	51 827	1 125
2006	92 453	50 268	40 172	2 014	106 293	52 159	53 095	1 040
2007	99 710	61 039	37 277	1 394	119 014	65 733	52 185	1 096
2005-07	89 824	53 614	34 536	1 675	107 815	54 360	52 369	1 087
gospodarstwa pozostałe = 100								
2005	78,8	109,6	50,5	143,6	*	*	*	*
2006	87,0	96,4	75,7	193,7	*	*	*	*
2007	83,8	92,9	71,4	127,2	*	*	*	*
2005-07	83,3	98,6	65,9	154,1	*	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 43
Struktura wartości produkcji na 1 gospodarstwo w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU (wartość produkcji ogółem = 100 %)

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. Pozostałej	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. Pozostałej
2005	64,1	33,8	2,1	46,0	52,8	1,1
2006	54,4	43,5	2,2	49,1	50,0	1,0
2007	61,2	37,4	1,4	55,2	43,8	0,9
Średnia z lat 2005-2007	59,7	38,4	1,9	50,4	48,6	1,0

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

W grupie gospodarstw >16 ESU, największych ekonomicznie (tab. 44, 45) korzystających z programu rolnośrodowiskowego – odwrotnie niż w poprzednich dwóch grupach gospodarstw – wartość produkcji każdego analizowanego wskaźnika przewyższała wartość produkcji gospodarstw pozostałych. I tak wartość produkcji ogółem przewyższała o 76%, wartość produkcji roślinnej dwukrotnie, a wartość produkcji zwierzęcej o 42% przewyższała wymienione wartości w gospodarstwach pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej. Wartość

produkcji pozostałej beneficjentów programu 2,5-krotnie przewyższała wartość produkcji pozostałej gospodarstw pozostałych.

Struktura wartości produkcji zarówno beneficjentów programu, jak i gospodarstw pozostałych jest zbliżona w grupie gospodarstw największych ekonomicznie. Jednakże są niewielkie różnice w głównym źródle przychodu, gdyż w grupie gospodarstw pozostałych – odwrotnie jak u beneficjentów programu – główne źródło przychodu stanowi produkcja zwierzęca – ponad 50%, roślinna 48%, a pozostała 1,3%.

Tabela 44

Wartość produkcji roślinnej, zwierzęcej i pozostałej (zł) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna >16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod				Gospodarstwa pozostałe			
	Wart. prod. ogółem	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej	Wart. prod. ogółem	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej
2005	556 424	303 715	235 668	17 041	360 978	172 136	182 557	6 285
2006	442 562	252 927	185 375	4 260	421 381	196 950	220 388	4 043
2007	587 506	353 204	226 760	7 542	119 014	65 733	52 185	1 096
2005-07	528 831	303 282	215 934	9 614	300 458	144 940	151 710	3 808
gospodarstwa pozostałe = 100								
2005	154,1	176,4	129,1	271,1	*	*	*	*
2006	105,0	128,4	84,1	105,4	*	*	*	*
2007	493,6	537,3	434,5	688,1	*	*	*	*
2005-07	176,0	209,2	142,3	252,5	*	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 45

Struktura wartości produkcji na 1 gospodarstwo w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU (wartość produkcji ogółem = 100 %)

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej	Wart. prod. roślinnej	Wart. prod. zwierzęcej	Wart. prod. pozostałej
2005	54,6	42,4	3,1	47,7	50,6	1,7
2006	57,2	41,9	1,0	46,7	52,3	1,0
2007	60,1	38,6	1,3	55,2	43,8	0,9
Średnia z lat 2005-2007	57,3	40,8	1,8	48,2	50,5	1,3

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

2.9. Zdolność gospodarstw do samofinansowania

Zdolność gospodarstw do samofinansowania mierzono wskaźnikami takimi, jak stopień zadłużenia, saldem Cash Flow I oraz stopą reprodukcji majątku trwałego.

Gospodarstwa realizujące program rolnośrodowiskowy wyróżniał wyższy lub zbliżony stopień zadłużenia w porównaniu do gospodarstw pozostałych w każdej grupie wielkości ekonomicznej. Najwięcej zadłużały się gospodarstwa największe ekonomicznie (>16 ESU) realizujące program rolnośrodowiskowy,

w których stopień zadłużenia stanowił 36% wartości środków produkcji wobec 24% zadłużenia w gospodarstwach pozostałych.

Stopa reprodukcji majątku trwałego osiągała wartości większe od 1% w największej i najmniejszej ekonomicznie grupie gospodarstw (2-8 ESU oraz >16 ESU) – beneficjentów programu, wobec czego reprodukcja rozszerzona pozwalała na inwestycje związane z rozwojem gospodarstw oraz ochroną środowiska. Gospodarstwa – beneficjenci programu z grupy o wielkości ekonomicznej 8-16 ESU charakteryzowała reprodukcja prosta (0,6%) czyli kwota przeznaczona na inwestycje zapewniała ich trwanie. W grupie gospodarstw pozostałych o wielkości 2-8 ESU zanotowano ujemną stopę reprodukcji majątku trwałego, a w pozostałych grupach gospodarstw osiągała wartości dodatnie.

Wskaźnik Cash Flow I u beneficjentów programu w gospodarstwach każdej grupy wielkości ekonomicznej osiągał wartości o kilkanaście procent wyższe w odniesieniu do gospodarstw pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej (od 13% do 17%). Wskazuje on jednocześnie, że gospodarstwa mają odpowiednie możliwości do sfinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności.

Tabela 46

Stopień zadłużenia (%), stopa reprodukcji majątku trwałego (%) oraz wskaźnik Cash Flow I w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Stopień zadłużenia (%)	Stopa re-produkcji majątku trwałego (%)	Cash Flow I (zł)	Stopień zadłużenia (%)	Stopa re-produkcji majątku trwałego (%)	Cash Flow I (zł)
2005	6,4	-0,6	32 739	5,6	-2,3	24 961
2006	5,4	-1,7	31 284	6,1	-1,8	27 549
2007	7,0	87,2	29 662	5,9	-2,8	29 572
Średnia z lat 2005-2007	6,3	31,0	31 228	5,9	-2,3	27 361
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	114,3	383,3	131,2	*	*	*
2006	88,5	105,9	113,6	*	*	*
2007	118,6	3 114,3	100,3	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	106,8	1 347,8	114,1	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 47

Stopień zadłużenia (%), stopa reprodukcji majątku trwałego (%) oraz wskaźnik Cash Flow I w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Stopień zadłużenia (%)	Stopa re-produkcji majątku trwałego (%)	Cash Flow I (zł)	Stopień zadłużenia (%)	Stopa re-produkcji majątku trwałego (%)	Cash Flow I (zł)
2005	8,2	-1,8	60 237	9,5	0,5	51 488
2006	10,8	2,6	64 658	10,6	1,3	55 922
2007	11,3	0,6	61 063	10,8	0,6	57 468
Średnia z lat 2005-2007	10,1	0,6	61 986	10,3	0,8	54 959
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	86,3	-360,0	117,0	*	*	*
2006	101,9	200,0	115,6	*	*	*
2007	104,6	100,0	106,3	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	98,1	75,0	112,8	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 48

Stopień zadłużenia (%), stopa reprodukcji majątku trwałego (%) oraz wskaźnik Cash Flow I w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Stopień zadłużenia (%)	Stopa re-produkcji majątku trwałego (%)	Cash Flow I (zł)	Stopień zadłużenia (%)	Stopa re-produkcji majątku trwałego (%)	Cash Flow I (zł)
2005	54,4	4,9	187 652	22,0	3,3	151 194
2006	25,5	5,4	189 113	24,0	4,4	182 496
2007	25,4	4,9	204 255	24,5	4,4	163 498
Średnia z lat 2005-2007	36,2	5,1	193 673	23,5	4,1	165 729
gospodarstwa pozostałe = 100						
2005	247,3	148,5	124,1	*	*	*
2006	106,3	122,7	103,6	*	*	*
2007	103,7	111,4	124,9	*	*	*
Średnia z lat 2005-2007	154,0	124,4	116,9	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

2.10. Ocena efektywności gospodarstw

Ocenę efektywności gospodarstw dokonano przy pomocy wskaźników: wydajności pracy, wypłacalności, zwrotów gotówkowych i rentowności kapitału własnego. Wskaźnik wydajności pracy mierzono wartością produkcji przypadającą na jedną roboczogodzinę i jest określany w zł/rbh.

Wskaźnik wypłacalności to udział zobowiązań finansowych do nadwyżki wypracowanej w gospodarstwie, jest wyrażony w procentach.

Wskaźnik zwrotów gotówkowych jest wyrażony udziałem Cash Flow I w wartości kapitału własnego, jest wyrażony w procentach.

Rentowność kapitału własnego mierzono udziałem wyniku finansowego w wartości kapitału, jest wyrażona w procentach.

Wartość produkcji na jedną godzinę pracy (tab. 49-50) w dwóch grupach gospodarstw – beneficjentach programu o wielkości ekonomicznej 2-8 ESU oraz 8-16 ESU, był mniejszy o około 25% w odniesieniu do gospodarstw pozostałych i wynosił odpowiednio: 11,9 zł oraz 19,2 zł.

Wartość produkcji na jedną godzinę pracy (tab. 51) w grupie gospodarstw największych ekonomicznie (>16 ESU) – beneficjentów programu, był wyższy o około 33% w odniesieniu do gospodarstw pozostałych i wynosił 58,6 zł.

Tabela 49

Wskaźnik wydajności pracy (zł) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Nakłady pracy ogółem (AWU) ^a	Wart. prod. ogółem	Wskaźnik wydajności pracy zł/rbh	Nakłady pracy ogółem (AWU) ^a	Wart. prod. ogółem	Wskaźnik wydajności pracy zł/rbh
2005	3 806	33 689	8,9	3 520	45 248	12,9
2006	3 542	39 186	11,1	3 300	49 872	15,1
2007	3 300	52 321	15,9	3 388	61 322	18,1
Średnia z lat 2005-2007	3 520	41 732	11,9	3 300	52 147	15,8
Gospodarstwa pozostałe=100						
Średnia z lat 2005-2007	106,7	80,0	75,3	*	*	*

^a AWU (Annulal Work Unit), czyli roczna jednostka pracy jest równoważna 2200 roboczogodzinom.

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 50

Wskaźnik wydajności pracy (zł) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Nakłady pracy ogółem (AWU) ^a	Wart. prod. ogółem	Wskaźnik wydajności pracy zł/rbh	Nakłady pracy ogółem (AWU) ^a	Wart. prod. ogółem	Wskaźnik wydajności pracy zł/rbh
2005	5 852	77 310	13,2	4 268	98 139	23,0
2006	4 268	92 453	21,7	4 180	106 293	25,4
2007	3 938	99 710	25,3	4 180	119 014	28,5
Średnia z lat 2005-2007	4 686	89 824	19,2	4 202	107 815	25,7
Gospodarstwa pozostałe=100						
Średnia z lat 2005-2007	111,5	83,3	74,7	*	*	*

^a AWU (Annulal Work Unit), czyli roczna jednostka pracy jest równoważna 2200 roboczogodzinom.

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 51

Wskaźnik wydajności pracy (zł) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Nakłady pracy ogółem (AWU) ^a	Wart. prod. ogółem	Wskaźnik wydajności pracy zł/rbh	Nakłady pracy ogółem (AWU) ^a	Wart. prod. ogółem	Wskaźnik wydajności pracy zł/rbh
2005	11 682	556 424	47,6	6 600	360 978	54,7
2006	7 788	442 562	56,8	7 040	421 381	59,9
2007	7 612	587 506	77,2	6 820	119 014	17,5
Średnia z lat 2005-2007	9 020	528 831	58,6	6 820	300 458	44,1
Gospodarstwa pozostałe=100						
Średnia z lat 2005-2007	132,2	176,0	132,9			

^a AWU (Annual Work Unit) czyli roczna jednostka pracy jest równoważna 2200 roboczogodzinom.

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 52

Wskaźnik rentowności kapitału własnego, zwrotów gotówkowych i wypłacalności (%) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Rentowność kapitału własnego	Zwroty gotówkowe	Wypłacalności	Rentowność kapitału własnego	Zwroty gotówkowe	Wypłacalności
2005	12,2	19,4	52,7	8,7	14,1	65,1
2006	12,9	19,0	41,5	10,0	15,9	60,8
2007	12,5	17,2	55,5	18,7	16,4	31,8
Średnia z lat 2005-2007	12,5	18,5	49,9	12,5	15,5	47,1
Gospodarstwa pozostałe=100						
Średnia z lat 2005-2007	100	119,4	105,9	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 53

Wskaźnik rentowności kapitału własnego, zwrotów gotówkowych i wypłacalności (%) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Rentowność kapitału własnego	Zwroty gotówkowe	Wypłacalności	Rentowność kapitału własnego	Zwroty gotówkowe	Wypłacalności
2005	14,7	20,6	55,7	9,9	16,8	95,3
2006	15,8	21,2	68,2	12,2	17,9	87,1
2007	14,0	19,3	80,5	13,5	18,2	79,7
Średnia z lat 2005-2007	14,8	20,3	68,2	11,9	17,6	86,5
Gospodarstwa pozostałe=100						
Średnia z lat 2005-2007	124,4	115,3	78,8	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 54

Wskaźnik rentowności kapitału własnego, zwrotów gotówkowych i wypłacalności (%) w gospodarstwach korzystających z programu rolnośrodowiskowego i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod.			Gospodarstwa pozostałe		
	Rentowność kapitału własnego	Zwroty gotówkowe	Wypłacalności	Rentowność kapitału własnego	Zwroty gotówkowe	Wypłacalności
2005	9,0	15,5	605,8	12,5	19,5	176,4
2006	10,6	18,6	241,6	15,9	21,7	151,2
2007	15,8	20,0	160,2	14,0	18,7	174,8
Średnia z lat 2005-2007	11,6	17,9	311,4	14,2	20,0	166,3
Gospodarstwa pozostałe=100						
Średnia z lat 2005-2007	81,7	89,5	187,2	*	*	*

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Pozostałe wskaźniki efektywności (tab. 52) gospodarstw takie, jak rentowność kapitału własnego, zwrotów gotówkowych oraz wypłacalności beneficjenci programu osiągnęli większe w odniesieniu do gospodarstw pozostałych w grupie gospodarstw najmniejszych (2-8 ESU). W grupie gospodarstw 8-16 ESU (tab. 53) beneficjenci programu osiągnęli dwa wskaźniki na wyższym poziomie (rentowności kapitału i zwrotów gotówkowych), a na niższym poziomie osiągnęli wskaźnik wypłacalności. Zaś w grupie gospodarstw największych ekonomicznie (>16 ESU) beneficjentów programu wskaźniki takie jak rentowność kapitału oraz zwrotów gotówkowych (tab. 54), były na niższym poziomie przy wskaźniku wypłacalności wyższym około 90% w odniesieniu do gospodarstw pozostałych.

3. Wnioski

W rozdziale pierwszym dokonano analizy programu rolnośrodowiskowego realizowanego w ramach PROW 2004-2006 oraz kontynuowanego w ramach PROW 2007-2013. Wskazano zmiany w „nowym” programie w odniesieniu do „starego” zarówno w zakresie konstrukcji, jak i zasięgu programu na tle wymagań stawianych przed jego beneficjentami.

Celem programu rolnośrodowiskowego jest poprawa środowiska przyrodniczego i obszarów wiejskich, poprzez:

- przywracanie walorów lub utrzymanie stanu cennych siedlisk użytkowanych rolniczo,
- zachowanie różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich,
- promowanie zrównoważonego systemu gospodarowania,
- odpowiednie użytkowanie gleb, ochrona wód,
- ochrona zagrożonych lokalnych ras zwierząt gospodarskich i lokalnych odmian roślin uprawnych.

Wdrożenie programu rolnośrodowiskowego na obszary wiejskie zatrzymało dotychczas utrzymujący się proces zmniejszania bioróżnorodności oraz deprecjację siedlisk o wysokich walorach przyrodniczych.

Zmiany w nowym programie rolnośrodowiskowym realizowanym w ramach PROW 2007-2013 w odniesieniu do wersji programu z okresu programowania 2004-2006 przedstawiają się następująco.

1. Zmieniono wymogi, które musi spełnić beneficjent programu ze zwykłej dobrej praktyki rolniczej – do stosowania się do norm obowiązkowych określonych zarówno prawodawstwem krajowym jak i unijnym w odniesieniu do zarządzania gospodarstwem oraz przestrzegania norm związanych z ochroną środowiska i utrzymania czystości i porządku w gospodarstwie oraz ochrony siedlisk.

2. Powstały inne, nowe pakiety środowiskowe, a mianowicie: „ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000” oraz „ochrona zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000”.

3. Objęto wsparciem rolników realizujących czynną ochronę lokalnych odmian roślin uprawnych, w tym dla sadów tradycyjnych, w ramach pakietu „zachowanie lokalnych odmian roślin uprawnych”.

Poszerzenie programu i nakierowanie go na ochronę zagrożonych siedlisk przyrodniczych oraz zagrożonych gatunków ptaków zarówno na obszarach „naturowych”, jak i poza nimi w nowym okresie programowania spowoduje pozytywne efekty w okresie długim dla zachowania bioróżnorodności kraju. Jednocześnie poszerzenie ochrony lokalnych ras zwierząt o trzodę chlewną oraz dodatkowy pakiet dotyczący zachowania lokalnych odmian roślin uprawnych, w tym sadów tradycyjnych – również przyczyni się do zachowania oraz ochrony bioróżnorodności.

Obecnie wszystkie pakiety programu rolnośrodowiskowego można realizować na terenie całego kraju, (więc ma zasięg horyzontalny). Wobec tego realizacja pakietów programu nie jest ograniczana.

Zanotowano w organizacji realizacji programu rolnośrodowiskowego również negatywne cechy, do których zalicza się zbyt mała ilość doradców rolnośrodowiskowych, gdyż jest ich zaledwie około 2 tysiące wobec 1430 tys. gospodarstw o powierzchni powyżej 1 hektara uczestniczących w programach wsparcia w ramach WPR.

Dodatkowo słabym punktem organizacji realizacji programu jest ograniczona liczba ekspertów, których jest około 200 (z dziedziny określania siedlisk ornito-

logicznych i określenia typu przyrodniczego siedliska do pakietów 4 oraz 5), których udział jest konieczny przy realizacji tych pakietów.

W rozdziale drugim przedstawiono charakterystykę gospodarstw realizujących program rolnośrodowiskowy na tle gospodarstw pozostałych w ciągu kolejnych trzech lat. Tak otrzymano dwie grupy gospodarstw, z których każdą podzielono na trzy grupy wielkości ekonomicznej. Wobec czego dokonano analizy trzech grup gospodarstw o wielkości ekonomicznej: 2-8 ESU, 8-16 ESU, powyżej 16 ESU. Dokonano analizy grup gospodarstw przy pomocy wskaźników, tj: czynników produkcji, użytkowania gruntów, pogłowia zwierząt, kosztów na gospodarstwo, sytuacji ekonomicznej gospodarstw, wartości produkcji, zdolności gospodarstw do samofinansowania, efektywności gospodarowania.

Liczba beneficjentów programu rolnośrodowiskowego wśród gospodarstw Polskiego FADN zwiększała się w miarę upływu lat z 0,8% ogółu gospodarstw FADN w roku 2005 do 13,7% w roku 2007.

Pośród **gospodarstw Polskiego FADN w grupie o wielkości 2-8 ESU** 10,5% partycypowało w programie rolnośrodowiskowym (średnio z trzech lat – 2005-2007). Te gospodarstwa, które były beneficjentami programu dysponowały większą powierzchnią UR o 36,6%, miały większe nakłady pracy o około 4% przy wartości kapitału mniejszej o 6% w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Ponadto zanotowano trzykrotnie większą powierzchnię nieużytków, dwupółkrotnie większą powierzchnię TUZ oraz udział zbóż w strukturze upraw o zbliżonej wielkości jak w gospodarstwach pozostałych. Zanotowano o 60% mniejszy udział upraw trwałych oraz o 40% mniejszy warzyw i kwiatów w powierzchni użytków rolnych w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Gospodarstwa te miały mniejszą obsadę zwierząt ogółem na hektar powierzchni użytków rolnych o 4,5%, posiadały mniej zwierząt ziarnożernych o 18%, a zwierząt z grupy trawożernych o 2,4% więcej niż w gospodarstwach pozostałych.

Gospodarstwa te ponosiły niższe koszty ogółem o 40% (w przeliczeniu na 1 ha UR) przy czym ponosiły o wiele niższe koszty na nawozy mineralne – o około 47%, na środki ochrony roślin niższe o 57%, a koszty energii niższe o 32% w porównaniu do gospodarstw pozostałych.

Gospodarstwa te charakteryzuje gorsza sytuacja ekonomiczna w odniesieniu do gospodarstw niekorzystających z programu – dysponują kapitałem mniejszym o 4,6%, osiągają dochód z gospodarstwa mniejszy o 4,3% przy około 2,6-krotnie wyższym udziale płatności (wynikających z programów pomocowych z WPR) w dochodzie gospodarstwa. Wartość dochodu na pełnozatrudnionego jest mniejsza o około 12%, na hektar użytków rolnych o 30% przy wyższej o 80,6% wartości dopłat UE na hektar użytków rolnych. Wartość produkcji ogółem osiągały o 20% mniejszą w odniesieniu do gospodarstw pozostających

stałych. Największy udział w wartości produkcji ogółem stanowiła produkcja roślinna (53%), następnie produkcja zwierzęca (40%), a najmniejszą wartość stanowiła produkcja pozostała (7%).

Gospodarstwa te charakteryzuje rozszerzona reprodukcja majątku trwałego, gdyż stopa reprodukcji majątku trwałego osiągała wartości większe od 1%. Pozwala to na dokonanie w tej grupie gospodarstw inwestycji związanych z ich rozwojem oraz ochroną środowiska. Stopa reprodukcji majątku trwałego w grupie gospodarstw (2-8 ESU) – beneficjentów programu 13,5-krotnie przekraczała stopę reprodukcji w gospodarstwach o tej samej wielkości ekonomicznej niekorzystających z programu. Również wskaźnik Cash Flow I beneficjenci programu mieli wyższy od gospodarstw pozostałych o 14,1%. Tak, więc gospodarstwa o wielkości 2-8 ESU będące beneficjentami programu mają odpowiednie możliwości do sfinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności pomimo gorszych wyników ekonomicznych w odniesieniu do gospodarstw pozostałych.

Ponadto w gospodarstwach tych zanotowano wyższe wskaźniki efektywności w odniesieniu do gospodarstw pozostałych z wyjątkiem wskaźnika wydajności pracy (mniejszy o 25%).

Gospodarstwa Polskiego FADN w grupie o wielkości 8-16 ESU w 9,9% partycypowały w programie rolnośrodowiskowym (średnio z trzech lat – 2005-2007). Beneficjenci programu dysponowali większą powierzchnią gruntów o 30,1%, mieli większe nakłady pracy o 11,5% przy wartości kapitału mniejszej o 2,1% w odniesieniu do gospodarstw pozostałych z tej grupy. Ponadto posiadali oni większą powierzchnię nieużytków o 74,5% oraz powierzchnię TUZ o 59,4% oraz większy udział zbóż w strukturze upraw o 22%. Zanotowano u nich o 60% mniejszy udział upraw trwałych oraz o 26% mniejszy warzyw i kwiatów w powierzchni użytków rolnych w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Gospodarstwa te miały mniejszą obsadę zwierząt ogółem na hektar powierzchni użytków rolnych o 17,5%. Posiadały mniejszą obsadę zwierząt ziarnożernych na hektar użytków rolnych o 34,3% przy jednocześnie większej o 2,4% obsadzie na hektar zwierząt z grupy trawożernych niż w gospodarstwach pozostałych. Ich właściciele ponosili mniejsze koszty ogółem oraz koszty nawozów mineralnych o 34%, środków ochrony roślin o 40%, a koszty energii niższe o 28% w porównaniu do gospodarstw pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej.

Charakteryzuje je korzystniejsza sytuacja ekonomiczna w odniesieniu do gospodarstw pozostałych – za wyjątkiem dysponowania mniejszym kapitałem (2,1%), osiągają dochód z gospodarstwa większy o 22% przy wyższym udziale płatności (wynikających z programów pomocowych z WPR) w dochodzie gospodarstwa o 89,2%. Osiągają o 15,2% większą wartość dochodu na pełnozatrudnionego, lecz dochód liczony na hektar użytków rolnych jest mniejszy

o 6,3% przy wyższej o 77,5% wartości dopłat UE na hektar użytków rolnych. Wartość produkcji ogółem osiągały o 16,7% mniejszą w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Największy udział w wartości produkcji ogółem stanowiła produkcja roślinna (60%) następnie produkcja zwierzęca (38%), a najmniejszą wartość stanowiła produkcja pozostała (2%).

Gospodarstwa te charakteryzuje reprodukcja prosta majątku trwałego, gdyż stopa reprodukcji majątku trwałego wyniosła 0,6%. Stanowiła ona u beneficjentów programu 75% stopy reprodukcji gospodarstw pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej. Wskaźnik Cash Flow I beneficjenci programu mieli wyższy od gospodarstw pozostałych o 12,8%.

Tak więc gospodarstwa o wielkości 8-16 ESU będące beneficjentami programu mają odpowiednie możliwości do sfinansowania swojej działalności i odtworzenia majątku trwałego przy osiąganych lepszych wynikach ekonomicznych w odniesieniu do gospodarstw pozostałych.

Wskaźniki efektywności w gospodarstwach tych są niejednoznaczne w odniesieniu do gospodarstw pozostałych – jedne są niższe, tj.: wskaźnik wydajności pracy (mniejszy o 25%) oraz wskaźnik wypłacalności (niższy o 21%) przy wyższych wskaźnikach takich, jak zwrotów gotówkowych (>15%) oraz rentowności kapitału własnego (>24,4%).

Gospodarstwa Polskiego FADN w grupie o wielkości powyżej 16 ESU w 12,6% partycypowały w programie rolnośrodowiskowym (średnio z trzech lat – 2005-2007). Najwięcej gospodarstw z tej grupy spośród ogółu objętych Polskim FADN partycypowało w programie rolnośrodowiskowym. Spośród gospodarstw o tej wielkości ekonomicznej (>16 ESU) beneficjenci programu dysponowali ponad dwukrotnie większą powierzchnią użytków rolnych, miały większe nakłady pracy o 32,3% przy wartości kapitału większej o 30,1% w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Ponadto posiadały mniejszą powierzchnię nieużytków o 20%, a powierzchnię TUZ większą o 15,6%. Posiadały podobny udział zbóż w strukturze upraw (>3,2%) oraz mniejszy udział upraw trwałych o 8,7%. Zanotowano o 62,7% mniejszy udział warzyw i kwiatów w powierzchni użytków rolnych w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Gospodarstwa te miały mniejszą obsadę zwierząt ogółem na hektar powierzchni użytków rolnych o 42,5%. Posiadały więc mniejszą obsadę zarówno zwierząt ziarnożernych jak i trawożernych na hektar użytków rolnych, niż w gospodarstwach pozostałych (odpowiednio o 64,2% oraz o 25,6%).

Właściciele tych gospodarstw ponosili mniejsze koszty na jednostkę powierzchni zarówno ogółem (26,2%), jak i nawozów mineralnych (10,3%), nieco niższe koszty środków ochrony roślin (0,8%) oraz o 25% niższe koszty energii w porównaniu do gospodarstw pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej.

Gospodarstwa te w odniesieniu do gospodarstw pozostałych charakteryzuje najlepsza sytuacja ekonomiczna, gdyż dysponują większym kapitałem o 30,1%, osiągają dochód z gospodarstwa większy o 7% przy ponad dwu- i siedmiokrotnie wyższym udziale płatności (wynikających z programów pomocowych z WPR) w dochodzie gospodarstwa. Osiągają o 21,3% większą wartość dochodu na pełnozatrudnionego, lecz dochód liczony na hektar użytków rolnych jest mniejszy o około połowę przy wyższej o 40,1% wartości dopłat UE na hektar użytków rolnych. Wartość produkcji ogółem osiągały o 76% większą w odniesieniu do gospodarstw pozostałych. Największy udział w wartości produkcji ogółem stanowiła produkcja roślinna (57,3%) następnie produkcja zwierzęca (40,8%), a najmniejszą wartość stanowiła produkcja pozostała (1,8%).

Gospodarstwa te charakteryzuje reprodukcja rozszerzona majątku trwałego gdyż stopa reprodukcji majątku trwałego osiągnęła 5,1%. Stopa reprodukcji majątku trwałego w grupie gospodarstw (>16 ESU) – beneficjentów programu osiągnęła poziom wyższy o 24,4% w odniesieniu do stopy reprodukcji w gospodarstwach pozostałych o tej samej wielkości ekonomicznej. Zanotowano wyższy wskaźnik Cash Flow I u beneficjentów programu w odniesieniu do gospodarstw pozostałych o 16,9%. Grupa gospodarstw o wielkości >16 ESU będących beneficjentami programu posiada odpowiednie możliwości do sfinansowania swojej działalności i odtworzenia majątku trwałego a także sfinansowania inwestycji prośrodowiskowych.

Ta grupa beneficjentów programu charakteryzuje się najlepszą sytuacją ekonomiczną wobec innych grup gospodarstw korzystających z programu rolnośrodowiskowego.

Reasumując – gospodarstwa będące beneficjentami programu rolnośrodowiskowego generalnie są większe obszarowo, osiągają lepsze wyniki ekonomiczne, dysponują większą kwotą pieniędzy na sfinansowanie działalności i odtworzenia majątku trwałego; czyli są lepiej zarządzane w odniesieniu do grupy gospodarstw pozostałych. Ponadto kierownicy tych gospodarstw korzystają z programów pomocowych wynikających z WPR w optymalny sposób. Udział płatności w dochodzie tych gospodarstw przewyższa dwukrotnie udział płatności w dochodzie gospodarstw pozostałych.

Realizacja programu rolnośrodowiskowego to dobrowolne uczestnictwo w zachowaniu struktury krajobrazu i różnorodności biologicznej poprzez zarządzanie gospodarstwem zgodne z kodeksem dobrych praktyk rolniczych. To również takie zarządzanie gospodarstwem, które zapewnia ochronę wody, gleby i powietrza. Wiąże się z tym optymalne stosowanie nawozów i środków ochrony roślin oraz optymalna obsada zwierząt na hektar użytków rolnych. Z analizowanych liczb wynika, że gospodarstwa z grup o wielkości ekonomicznej 2-8 ESU, 8-16 ESU oraz >16 ESU gospodarują zgodnie z wyżej wymienionymi zasadami. Ponoszą one niż-

sze koszty ogółem, a w tym bezpośrednio na 1 ha UR, i charakteryzuje je różnorodna struktura upraw, która gwarantuje utrzymanie gruntów w dobrej kulturze rolnej. Należy przypomnieć, że rolnicy – beneficjenci programu są również zobowiązani do przestrzegania podstawowych wymogów stosowanych w korzystaniu z płatności bezpośrednich, a więc mają obowiązek utrzymania gruntów rolnych w dobrej kulturze rolnej poza przestrzeganiem norm związanych z ochroną środowiska.

Porównawcza charakterystyka grup gospodarstw – beneficjentów programu według wielkości ekonomicznej wskazuje, że najczęściej gospodarstw uczestniczyło w programie rolnośrodowiskowym spośród największej ekonomicznie grupy gospodarstw o wielkości >16 ESU, najmniej licznie uczestniczyły gospodarstwa najmniejsze pod względem ekonomicznym. Wzięto pod uwagę dane z ostatniego analizowanego roku (2007) odnośnie uczestnictwa gospodarstw w programie, gdyż w latach poprzednich z programu korzystał niewielki odsetek gospodarstw z ogółu. Podyktowane było to źle zorganizowaną obsługą zewnętrzną programu. Jak zostało opisane w pierwszym rozdziale opracowania, jedynie 2 tysiące doradców rolnośrodowiskowych obsługiwało przyszłych i aktualnych beneficjentów, a akcja informacyjna o programie dotarła do odbiorców z opóźnieniem. Dane liczbowe wskazują, że dopiero w 2006 roku program rolnośrodowiskowy został dostatecznie rozpropagowany wśród potencjalnych odbiorców.

Literatura przedmiotu [Niewęgłowska, 2005] wskazała, że są w stanie, i w większości będą partycypować w programie gospodarstwa duże ekonomicznie i obszarowo, co znalazło potwierdzenie w niniejszej analizie. Jednocześnie znalazł potwierdzenie wniosek, że gospodarstwa małe w wyniku pomocy państwa dostosują się do wymagań z zakresu ochrony środowiska tak, by mogły być beneficjentami programu. Potwierdza to fakt udziału gospodarstw małych w programie a także dane statystyczne – gospodarstwa ekologiczne to w 36% o wielkości do 5 hektarów a ten pakiet jest w przewadze realizowany w ramach programu.

Pozytywny wpływ na gospodarstwa rolne – to zrównoważenie gospodarstw pod względem równowagi paszowo-nawozowej, gdyż analiza źródeł przychodu gospodarstw wskazała na podobny udział w dochodzie produkcji roślinnej i zwierzęcej. Następnym elementem pozytywnego wpływu realizacji programu rolnośrodowiskowego to zrównoważone gospodarowanie zarówno areałem gruntów (różnorodna struktura upraw) oraz przewaga trwałych użytków zielonych (TUZ). Przeważający odsetek w strukturze stad zwierząt trawożernych wskazuje na odpowiednie wykorzystanie trwałych użytków zielonych.

Ekonomiczny aspekt udziału w programie rolnośrodowiskowym – to udział płatności wynikających z realizacji zadań programu w dochodzie w 23%. Tak więc udział w programie ma niebagatelny wpływ na dochód gospodarstw – beneficjentów programu. Analiza gospodarstw udowodniła również, że gospo-

darstwa te są lepiej zarządzane w odniesieniu do gospodarstw pozostałych, gdyż korzystają one w większym stopniu z innych programów wynikających z WPR (dwukrotnie większy udział dopłat ogółem w dochodzie).

Niebagatelną kwestią, pozytywną dla ochrony środowiska, jest również obowiązek przestrzegania minimalnych norm związanych z ochroną środowiska (Dobra Kultura Rolna), utrzymanie gruntów w dobrej kulturze rolnej, zachowanie stref buforowych. Efektem przestrzegania uwarunkowań programu jest czysta woda, wysoka zawartość próchnicy w glebie, utrzymanie korytarzy ekologicznych, a co za tym idzie wzrost lub też utrzymanie bioróżnorodności na obszarach wiejskich objętych programem rolnośrodowiskowym.

Wraz z upływem lat zwiększył się udział gospodarstw dużych ekonomicznie w programie rolnośrodowiskowym, co skutkuje realizacją ochrony środowiska na coraz większym obszarze kraju.

Wobec powyższych danych można stwierdzić, że udział rolników w programie rolnośrodowiskowym wpłynął pozytywnie na:

1. zrównoważone gospodarowanie,
2. ochronę wód, gleb,
3. zawartość próchnicy w glebie,
4. bioróżnorodność,
5. produkcję żywności bezpiecznej zdrowotnie (ekologiczna, integrowana),
6. kondycję ekonomiczną gospodarstw.

Jednakże realizacja programu wiąże się z poniesieniem przez beneficjenta określonych kosztów transakcyjnych, które do wysokości 4 tys. złotych mogą być refundowane. Skutkuje to większym udziałem gospodarstw dużych (>16 ESU) w programie, a udział gospodarstw małych, które miały być głównym beneficjentem programu – stoi pod znakiem zapytania.

Analiza dokonana w pierwszym rozdziale niniejszego opracowania w zakresie problematyki dotyczącej samego programu wskazuje pozytywne i negatywne jego aspekty. Podkreśla dalszą potrzebę zmian w programie rolnośrodowiskowym oraz wskazuje na dalszą konieczność jego realizacji. Bowiem, pomoc krajowa kierowana jest do każdego gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 hektara użytków rolnych oraz spełniającego podstawowe wymogi KDPR. W Polsce zachowana jest zasada modulacji płatności – degresywna wraz z wielkością gospodarstw (od 50 ha płatność ulega zmniejszeniu – 50% za kolejne 50 ha, od 100-300 – 25% za kolejne 200 ha, a powierzchnia powyżej 300 ha nie jest dotowana).

Można domniemywać, że jeśli dokonane zostanie uproszczenie koniecznych do wypełnienia formularzy, niezbędnych do złożenia aby wziąć udział w programie rolnośrodowiskowym – wówczas będzie on bardziej dostępny dla małych gospodarstw rolnych, do których generalnie był kierowany.

Literatura:

1. Brodzińska K., *Kierunki i perspektywy rozwoju programu rolnośrodowiskowego w Polsce po roku 2013*, IMUZ, Woda, środowisko, obszary wiejskie, t. 9, z. 3 (27), Falenty 2009.
2. Duer I., Fotyma M., Madej A., *Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej*. MRiRW, MŚ, Warszawa 2002.
3. Klisowska A., *Miejsce programów rolnośrodowiskowych w polityce rolnej po integracji Polski z Unią Europejską*, Wieś i Rolnictwo, nr 3 (112), Warszawa 2003.
4. Liro A., *Program rolnośrodowiskowy jako instrument wielofunkcyjnego rozwoju wsi i ekologizacji polskiego rolnictwa*, Wieś i Rolnictwo nr 2 (119), Warszawa 2003.
5. Niewęglowska G., *Wspieranie zrównoważonego gospodarowania w rolnictwie przez program rolnośrodowiskowy*, [w:] *Koncepcja badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym*, pod red. J. Zegara, IERiGŻ-PIB, PW nr 11, Warszawa 2005.
6. Niewęglowska G., *Zdolność rodzinnych gospodarstw rolnych do realizacji programu rolnośrodowiskowego*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2005.
7. *Ocena przestrzennej lokalizacji pakietów: ochrona gleb i wód, rolnictwo zrównoważone w oparciu o bazę danych o środowisku*, [w:] *Wybrane elementy regionalnego zróżnicowania rolnictwa w Polsce*, praca zbiorowa, IUNG PIB, Studia i raporty, nr 15, Puławy 2009.
8. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2004.
9. *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2007.
10. *Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EAGGF)*.
11. *Rozporządzenie Rady (WE) nr 1783/2003 z dnia 29 września 2003 zmieniające Rozporządzenie (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR)*.

12. *Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej*, Dz. U. 2003 r. Nr 229, poz. 2273 wraz z późniejszymi zmianami.
13. *Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w latach 2005, 2006, 2007*, praca zbiorowa, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2006, 2007, 2008.

Aneks tabelaryczny

Charakterystyka gospodarstw Polskiego FADN w podziale na dwie grupy: beneficjentów programu rolnośrodowiskowego i gospodarstw pozostałych.

Tabela 1

Zmienne dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrodo				Gospodarstwa pozostałe			
	Dochód z gospod.	FWU	UR ha	Ogółem płatności	Dochód z gospod..	FWU	UR ha	Ogółem płatności
2005	20 496	1,6	18,6	13 538	15 354	1,5	11,5	4 975
2006	21 240	1,5	13,9	12 174	17 272	1,4	11,3	5 712
2007	21 618	1,4	13,3	13 665	33 578	1,4	10,8	5 274
2005-07	21 118	1,5	15,3	13 126	22 068	1,4	11,2	5 320

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 2

Wielkość płatności^a w gospodarstwach korzystających z pomocy w ramach WPR i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 2-8 ESU (lata 2005-2007)

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrodo				Gospodarstwa pozostałe			
	Dochód z gospod.	Płatności rolnośrodowiskowe	Płatności ONW	Płatność obszarowa	Dochód z gospod.	Płatności rolnośrodowiskowe	Płatności ONW	Płatność obszarowa
2005	20 496	6 796	3 184	3 558	15 354	-	2 333	2 642
2006	21 240	5 778	2 904	3 492	17 272	-	2 666	3 046
2007	21 618	4 786	5 351	3 528	33 578	-	2 213	3 061
2005-07	21 118	5 787	3 813	3 526	22 068	-	2 404	2 916

^adla gospodarstw, które były ich beneficjentami

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 3

Zmienne dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrodo				Gospodarstwa pozostałe			
	Dochód z gospod.	FWU	UR ha	Ogółem płatności	Dochód z gospod.	FWU	UR ha	Ogółem płatności
2005	43 008	2,0	26,8	22 125	30 413	1,7	21,4	8 863
2006	48 291	1,8	27,6	22 771	38 141	1,7	20,7	9 772
2007	44 477	1,7	27,2	19 660	42 761	1,7	20,6	9 318
2005-07	45 259	1,8	27,2	21 519	37 105	1,7	20,9	9 318

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 4

Wielkość płatności^a w gospodarstwach korzystających z pomocy w ramach WPR i w gospodarstwach pozostałych, wielkość ekonomiczna 8-16 ESU (lata 2005-2007)

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrodo				Gospodarstwa pozostałe			
	Dochód z gospod.	Płatności rolnośrodowiskowe	Płatności ONW	Płatność obszarowa	Dochód z gospod.	Płatności rolnośrodowiskowe	Płatności ONW	Płatność obszarowa
2005	43 008	10 016	5 709	6 400	30 413	-	3 929	4 934
2006	48 291	9 360	6 188	7 223	38 141	-	4 339	5 433
2007	44 477	7 413	5 217	7 030	42 761	-	3 715	5 603
2005-07	45 259	8 930	5 705	6 884	37 105	-	3 994	5 323

^adla gospodarstw, które były ich beneficjentami

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 5

Zmienne dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej > 16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrođ				Gospodarstwa pozostałe			
	Dochód z gospod.	FWU	UR ha	Ogółem płatności	Dochód z gospod.	FWU	UR ha	Ogółem płatności
2005	108 377	1,4	163,5	91 600	96 785	1,9	67,7	24 922
2006	107 318	1,8	124,6	65 203	133 482	1,8	69,4	27 096
2007	161 405	1,7	122,0	66 792	122 173	1,9	64,6	26 446
2005-07	125 700	1,6	136,7	74 532	117 480	1,9	67,2	26 155

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 6

Wielkość płatności^a (zł) w gospodarstwach korzystających z pomocy w ramach WPR i w gospodarstwach pozostałych wielkość ekonomiczna powyżej 16 ESU (lata 2005-2007)

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrođ				Gospodarstwa pozostałe			
	Dochód z gospod.	Płatności rolnośrođowiskowe	Płatności ONW	Płatność obszarowa	Dochód z gospod.	Płatności rolnośrođowiskowe	Płatności ONW	Płatność obszarowa
2005	108 377	32 153	12 055	47 392	96 785	-	7 747	17 175
2006	107 318	22 101	11 733	31 369	133 482	-	8 072	19 024
2007	161 405	20 624	11 119	35 049	122 173	-	6 957	19 489
2005-07	125 700	24 959	11 636	37 937	117 480	-	7 592	18 563

^a dla gospodarstw, które były ich beneficjentami.

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 7

Zmienne dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrođ				Gospodarstwa pozostałe			
	Kredyty długoterm.	Kredyty krótkoterm.	Ogółem kredyty	Wart. ogółem śr. prod.	Kredyty długoterm.	Kredyty krótkoterm.	Ogółem kredyty	Wart. ogółem śr. prod.
2005	7 859	2 952	10 811	168 334	6 970	3 030	10 000	177 010
2006	5 006	3 818	8 824	164 680	6 985	3 525	10 510	173 329
2007	7 775	4 231	12 006	172 615	6 886	3 784	10 670	179 873
2005-07	6 880	3 667	10 547	168 543	6 947	3 446	10 393	176 737

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 8

Zmienne dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej 2-8 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrođ				Gospodarstwa pozostałe			
	Inwestycje brutto	Amortyzacja	Inwestycje netto	Aktywa trwałe	Inwestycje brutto	Amortyzacja	Inwestycje netto	Aktywa trwałe
2005	7 975	8 927	-952	162 648	5 979	9 880	-3 901	169 553
2006	6 510	9 245	-2 735	164 046	6 566	9 612	-3 046	170 092
2007	172 516	9 639	162 877	186 864	4 761	9 960	-5 199	184 509
2005-07	62 334	9 270	53 064	171 186	5 769	9 817	-4 048	174 718

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 9

Zmienne dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrođ				Gospodarstwa pozostałe			
	Kredyty długoterm.	Kredyty krótkoterm.	Ogółem kredyty	Wart ogółem śr. prod.	Kredyty długoterm.	Kredyty krótkoterm.	Ogółem kredyty	Wart. ogółem śr. prod.
2005	16 668	7 268	23 936	292 222	20 460	8 532	28 992	306 244
2006	20 363	12 580	32 943	305 201	23 231	10 007	33 238	312 541
2007	23 397	12 390	35 787	317 193	23 628	10 451	34 079	315 917
2005-07	20 143	10 746	30 889	304 872	22 440	9 663	32 103	311 567

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 10

Zmienne dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej 8-16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod				Gospodarstwa pozostałe			
	Inwestycje brutto	Amortyzacja	Inwestycje netto	Aktywa trwałe	Inwestycje brutto	Amortyzacja	Inwestycje netto	Aktywa trwałe
2005	10 383	14 996	-4 613	262 711	17 683	16 136	1 547	291 876
2006	23 251	15 651	7 600	296 726	20 302	16 425	3 877	306 944
2007	18 254	16 322	1 932	333 852	18 316	16 500	1 816	325 965
2005-07	17 296	15 656	1 640	297 763	18 767	16 354	2 413	308 262

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 11

Zmienne dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej >16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod				Gospodarstwa pozostałe			
	Kredyty długoter.	Kredyty krótkoter.	Ogółem kredyty	Wart. ogółem śr. prod.	Kredyty długoter.	Kredyty krótkoter.	Ogółem kredyty	Wart. ogółem śr. prod.
2005	405 293	251 265	656 558	1 206 842	119 085	51 651	170 736	776 215
2006	169 238	89 990	259 228	1 015 102	133 129	68 688	201 817	841 378
2007	168 638	89 860	258 498	1 019 250	142 102	71 453	213 555	873 063
2005-07	247 723	143 705	391 428	1 080 398	131 439	63 931	195 370	830 219

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

Tabela 12

Zmienne dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej >16 ESU

Rok	Gospodarstwa z Progr. Rolnośrod				Gospodarstwa pozostałe			
	Inwestycje brutto	Amortyzacja	Inwestycje netto	Aktywa trwałe	Inwestycje brutto	Amortyzacja	Inwestycje netto	Aktywa trwałe
2005	100 526	56 528	43 998	890 304	62 748	39 306	23 442	711 368
2006	106 813	57 888	48 925	900 892	76 031	41 690	34 341	773 352
2007	96 393	50 012	46 381	949 032	79 153	41 899	37 254	845 361
2005-07	101 244	54 809	46 435	913 409	72 644	40 965	31 679	776 694

Źródło: wyliczenia własne na podstawie danych FADN za rok 2005, 2006, 2007.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Nakład: 500 egz.

Druk i oprawa: EXPOL Włocławek